

REFERAT |KRS| Kommunalutvalget (2015-2019) d. 13-09-2016

Mødedato Tirsdag d. 13. september 2016 kl. 09:00

Mødested Formannskapssalen

Indholdsfortegnelse

Program for møtet.....	3
Godkjenning av protokoll fra kommunalutvalgets møte 30.08.16.....	6
Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding.....	8
Årsrapport 2015 Agder Energi AS.....	16
Årsrapport 2015 KBR IKS.....	23
Årsrapport 2015 Varodd AS.....	27
IK Start - søknad om økonomisk støtte.....	31
Økonomiske handlingsregler.....	36
Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017.....	47

Punkt 49/16: Program for møtet

MØTEINNKALLING TIL KOMMUNALUTVALGET

Dato: 13.09.2016 kl. 09.00

Sted: Formannskapssalen / Varodd

Innkalling gjelder bare medlemmer. Varamedlemmer møter etter særskilt innkalling.

Forfall medels snarest til Formannskapssekretæren tlf 38 24 34 79 / 98 28 79 38

PROGRAM FOR MØTET:

Kl. 09.00 – 10.15   **Behandling av sakskart**

Kl. 10.15   **Avgang til Varodd AS**

Kl. 10.30 – 11.00   **Innledning ved Adm. dir Tor Arve Monan (ca 30 min)**
– Status i Varodd etter anbudsutsetting av arbeidsrettede tiltak
– Strategi og fremtid

Kl. 11.00 – 11.30   **Aktuelle områder der Varodd har kompetanse ved prosjektleder Lars W Trægde (ca 30 min)**
– Integrering av fremmedspråklige i samarbeid med KS
– Ungdom og arbeid
– Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere
Vi ønsker under dette siste punktet også å utfordre Kommunalutvalget på følgende spørsmål:
– På hvilke områder/ felt ser eierne våre at Varodd vil kunne bidra?
– På hvilken måte kan et slikt arbeid settes i gang?

Kl. 11.30 – 12.00   **Omvisning ved Tove Andersen Frikstad (ca 30 min)**

SAKSKART			Side
49/16	201600008-51	Program for møtet	
50/16	201600008-50	Godkjenning av protokoll fra kommunalutvalgets møte 30.08.16	
		Sektor 1 – Økonomi:	
50/16	201513107-3	<u>Utsatt bystyresak:</u> ADM. SAK: Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding	

51/16	201610946-1	<u>Kommunalutvalgssak:</u> Årsrapport 2015 Agder Energi AS	
52/16	201610947-1	<u>Kommunalutvalgssak:</u> Årsrapport 2015 KBR IKS	
53/16	201601214-5	<u>Kommunalutvalgssak:</u> Årsrapport 2015 Varodd AS	
54/16	201115335-41	<u>Kommunalutvalgssak:</u> IK Start - søknad om økonomisk støtte	
55/16	201603039-1	<u>Bystyresak:</u> Økonomiske handlingsregler	
		Sektor 6 – Organisasjon:	
56/16	201611217-1	<u>Bystyresak:</u> Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017	

Harald Furre
ordfører
(sign.)

**Punkt 50/16: Godkjenning av protokoll fra kommunalutvalgets møte
30.08.16**

Bilag

Protokoll Kommunalutvalget 30.08.2016

Dato 5. september 2016
Saksnr.: 201600008-50
Saksbehandler Anne Lise Holand Aabø

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
13.09.2016

Godkjenning av protokoll fra kommunalutvalgets møte 30.08.16

Forslag til vedtak

[Kommunalutvalget godkjenner protokoll fra kommunalutvalgets møte 30.08.16.](#)

Tor Sommerseth
Rådmann

Anne Lise Holand Aabø
Formannskapssekretær

Vedlegg:
Protokoll fra kommunalutvalgets møte 30.08.16

Punkt 51/16: Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

Bilag

Vedtak BYSTYR, 21092016, Sak 117/16, Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

Vedtak BYSTYR, 22062016, Sak 86/16, Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

Vedtak KOMMUN, 13092016, Sak 51/16, Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

Vedtak KOMMUN, 07062016, Sak 35/16, Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

God kommunal regnskapsskikk (GKRS) vs god regnskapsskikk (GRS) i Boligselskapet

Brev Boligselskapet.pdf

Fagforbundet`s uttalelse til Eierskapsmelding Kristiansand Boligselskap KF.docx

Kristiansand Boligselskap KF - Eierskapsmelding del 2.pdf

Høringsuttalelse vedr. eierskapsmelding om Kristiansand boligselskap fra styret i boligselskapet.pdf

Høringsuttalelse fra verneombud i BS.pdf

Eiermelding BS - anbefaling fra styringsgruppen 130416.pdf

Dato 27. mai 2016
Saksnr.: 201513107-3
Saksbehandler Nils Kristian Aarsland

Saksgang
Kommunalutvalget
Bystyret

Møtedato
07.06.2016
22.06.2016

Kristiansand Boligselskap KF - eierskapsmelding

Sammendrag

Rådmannen legger med dette frem eierskapsmelding for Kristiansand boligselskap KF. Sentrale vurderinger i meldingen er:

- Boligselskapets virksomhet er i all hovedsak i samsvar med formålet, slik det er nedfelt i vedtektene.
- Samhandlingen mellom Boligselskapet og Helse- og sosialsektoren bør styrkes.
- Et flertall i prosjektgruppen, som har utarbeidet eierskapsmeldingen, vurderte at Boligselskapet burde være en mer aktiv bidragsyter i det boligsosiale arbeidet.
- For å fjerne det økonomiske insitamentet for å leie kommunal bolig, og for å frigjøre boliger til de mest vanskeligstilte, foreslås det å innføre gjengs leie (tilnærmet markedsleie) som prinsipp for fastsetting av leienivå for kommunale boliger.
- Den politiske og administrative eieroppfølgingen av virksomheten bør styrkes.
- De ansatte og styret for Boligselskapet mener dagens organisering som kommunalt foretak er den mest hensiktsmessige organiseringen av virksomheten.
- Prosjektgruppens medlemmer fra kommune administrasjonen anbefaler å organisere virksomheten som en enhet i Teknisk sektor.

Rådmannens vurdering

Rådmannen er opptatt av å sikre en mest mulig effektiv utnyttelse av kommunens samlede ressurser innen det boligsosiale arbeidet. Målet er at kommunen gjennom et helhetlig langsiktig boligsosialt arbeid skal legge til rette for at vanskeligstilte får et godt sted å bo.

Rådmannen er enig i de forslag som fremmes i Eiermeldingen til styrking av samhandlingen mellom Helse- og sosialsektoren (HS) og Boligselskapet, tettere eieroppfølging og til vurdering av gjengs leie. Etter rådmannens oppfatning vil en organisering av boligvirksomhet som enhet i Teknisk sektor bidra til en styrking av det boligsosiale arbeidet. Organisering som enhet i Teknisk sektor vil kunne gi bedre samordning, og utnyttelse av kommunens boligsosiale ressurser.

Rådmannen har merket seg at prosjektgruppen og styringsgruppen, som utarbeidet Eiermeldingen, er delt i sin vurdering av hva som vil være den beste organiseringen av boligvirksomheten. Rådmannen noterte også at signalene fra Kommunalutvalget, i forbindelse med foreløpig orientering om Eiermeldingen 26. april, gikk i retning av å beholde dagens

organisering. Rådmannen ønsker derfor ikke å fremme forslag om endring i organiseringen i denne saken. Rådmannen vil foreslå at det mot slutten av inneværende valgperiode, når forbedringstiltakene, knyttet til samhandling med HS og en mer aktiv rolle i det boligsosiale arbeidet er implementert, gjennomføres en evaluering av om kommunens samlede bolig-sosiale ressurser utnyttes på en effektiv måte. Videre vil rådmannen fremme forslag til enkelte tiltak, utover det som ligger i vedlagt eierskapsmelding, blant annet knyttet til implementering og bruk kommunens investeringsinstruks og en omlegging av regnskaps-rapporteringen til god *kommunal* regnskapsskikk.

Rådmannen merker seg at styret for Boligselskapets i sin høringsuttalelse til eierskaps-meldingen uttrykker at de allerede har tatt initiativ til å styrke samhandlingen med HS, og følge opp andre forslag i eierskapsmeldingen. Rådmannen mener dette er positivt.

Forslag til vedtak

1. Bystyret tar eierskapsmeldingen for Kristiansand boligselskap KF til orientering.
2. Bystyret støtter anbefalingene i eierskapsmeldingen til:
  - a. Styrking av samhandlingen mellom HS og Boligselskapet.
  - b. Bystyret ber rådmannen foreta en konsekvensvurdering av innføring av gjengs leie innen sommeren 2017.
  - c. Rådmannen tar initiativ til endring av Lov om stiftelser med formål å gjøre det mulig å omdanne boligstiftelsene til opphør.
  - d. Vedtektene for Boligselskapet revideres i samsvar med dagens behov og forventninger til virksomheten. Det fremmes egen sak for bystyret i løpet av 2016.
  - e. Eieroppfølging styrkes ved at det avholdes formaliserte Eiermøter.
3. Bystyret ber Boligselskapet:
  - a. Utarbeide investeringsinstruks, i samsvar med den som gjelder for den kommunale forvaltningen.
  - b. Implementere kvalitetssikringssystem i samsvar med kommunens rutiner og håndbøker.
  - c. Avlegge regnskap etter *god kommunal* regnskapsskikk, i stedet for *god* regnskapsskikk.
4. Det gjennomføres en ekstern evaluering, evt. en forvaltningsrevisjon, av det boligsosiale arbeidet. Saken fremmes for bystyret innen sommeren 2018.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Vedlegg:

- Eiermelding Kristiansand Boligselskap KF med vedlegg
- Høringsuttalelse fra styret for Kristiansand Boligselskap KF
- Høringsuttalelse fra Fagforbundet til Eiermelding Kristiansand boligselskap KF
- Høringsuttalelse fra verneombudet til Eiermelding Kristiansand boligselskap KF
- Anbefaling fra styringsgruppen for Eiermeldingen til rådmannen

Bakgrunn for saken

Eierskapsmeldingen for Kristiansand boligselskap KF (Boligselskapet) er en oppfølging av Eierskapsmelding del 1, der bystyret i 2008 vedtok at det skulle utarbeides separate eierskapsmeldinger for de enkelte kommunale selskap/foretak. Prosjektgruppen, som har utarbeidet eierskapsmeldingen for Boligselskapet, fikk følgende mandat:

- Evaluere virksomheten:
  - Avklare kommunens forventninger til virksomheten som et redskap for anskaffelse og forvaltning av boliger.
  - Vurdere driften og samhandlingen med den kommunale forvaltningen.
  - Vurdere om virksomheten bør fortsette som kommunalt foretak, eller organiseres innenfor den kommunale forvaltningen.
- Evaluere kommunens eierstrategi overfor virksomheten.
- Vurdere eierskapet til den kommunale boligmassen.

Boligselskapets formål er å skaffe til veie og drifte boliger for utleie til eldre og vanskeligstilte. Selskapet forvalter ca 2000 utleieboliger. Boligselskapet eier selv ca 800 boliger mens de resterende 1200 boligene er eid av Kristiansand boligstiftelse og Kristiansand kommunes stiftelse for utleieboliger. Etter prosjektgruppes vurdering er Boligselskapets virksomhet i all hovedsak i samsvar med formålet, slik det er nedfelt i vedtektene. På grunnlag av regnskapsdata og samtaler med styret og ansatte i selskapet, er prosjektgruppens vurdering at virksomheten er veldrevet. Det er god økonomistyring, ventelistene etter kommunal bolig er vesentlig redusert de senere år og boligene holder en nøktern god standard.

Boligselskapet er Helse- og sosialsektorens (HS) verktøy i det boligsosiale arbeidet. Et flertall i prosjektgruppen vurderte at Boligselskapet, med sin boligfaglige kompetanse, burde være en mer aktiv bidragsyter i det boligsosiale arbeidet. Dette gjelder både i forhold til anskaffelse av egnede boliger, og i oppfølging og tilpasning av boliger for aktuelle grupper vanskeligstilte. Vurderingen bygger på utviklingstrekk en ser i statlige føringer og i andre sammenlignbare kommuner der det er fokus på at den «tekniske» boligfaglige kompetansen må trekkes mer aktivt inn i det boligsosiale arbeidet. Parallelt med at Boligselskapet bør være en mer aktiv bidragsyter, har også prosjektgruppen påpekt at samhandlingen mellom Boligselskapet og HS bør styrkes. God samhandling, med fokus på å styrke bomiljø og beboers bo-evne, vil gi en bedre ivaretagelse av boligen, samtidig som leietagers mulighet for å ha et godt sted å bo styrkes.

For å fjerne det økonomiske insitamentet for å leie kommunal bolig, og på den måten frigjøre boliger til de mest vanskeligstilte, foreslås det i eiermeldingen å innføre gjengs leie (tilnærmet markedsleie) som prinsipp for fastsetting av leienivå for kommunale boliger. Dersom gjengs leie innføres bør vedtektene endres slik at det åpnes for at bystyret kan vedta utbytte fra virksomheten.

Boligselskapet har inngått avtale med kommunens boligstiftelser om drift- og forvaltning av stiftelsenes boliger (ca 1200 boliger). Med gjeldende drifts- og forvaltningsavtale er prisen for leie av kommunale boliger uavhengig av hvem som eier boligene. Overgang til gjengs leie vil dermed også omfatte boliger eid av stiftelsene.

Prosjektgruppens vurdering er at stiftelsene er uhensiktsmessige. I eiermeldingen er det foretatt en juridisk vurdering av mulighetene for omdanning av boligstiftelsene til opphør. Konklusjonen er at det innenfor dagens lovverk (Lov om stiftelser) ikke er mulig å omdanne stiftelsene til opphør. Prosjektgruppen har derfor anbefalt at rådmannen, i samråd med KS, Stiftelsestilsynet og andre kommuner som har boligstiftelser, tar initiativ til en lovendring der målet er å åpne for omdanning av kommunale boligstiftelser.

Prosjektgruppen har vurdert at den politiske og administrative eieroppfølgingen av virksomheten har vært mangelfull. Den løpende dialogen på administrativt nivå knyttet til økonomistyringen har imidlertid vært god. Det har ikke vært gjennomført eiermøter siden

selskapet ble opprettet. Vedtektene er uendret siden selskapet ble opprettet. Det anbefales i eiermeldingen at det gjennomføres formelle eiermøter der eiers forventninger til virksomheten drøftes.

I vurderingen av hva som er mest hensiktsmessig organisering av virksomheten hadde prosjektgruppen en delt innstilling. De ansattes representanter og styret for Boligselskapet (jf vedlagt høringsuttalelse) mener dagens organisering som kommunalt foretak er den mest hensiktsmessige. Dersom det vedtas endring mener de ansatte at det beste alternativet vil være å bli en enhet innenfor Teknisk sektor.

De øvrige representantene i prosjektgruppen anbefalte å organisere virksomheten som en enhet i Teknisk sektor.

Styringsgruppen, bestående av daglig leder for foretaket (frem til 01.03.2016), hovedtillitsvalgt og hovedverneombud samt Teknisk direktør, Helse- og sosialdirektøren og Økonomidirektør var også delt i sin anbefaling til fremtidig organisering. Tre av styringsgruppens medlemmer (Terje Fjellvang, Wenche P. Dehli og Ragnar Evensen) var enige med flertallet i prosjektgruppen og anbefaler å organisere virksomheten som en enhet innenfor Teknisk sektor. Disse medlemmene mener at en integrering av boligvirksomheten i Teknisk sektor vil gjøre virksomheten mer robust, samtidig som virksomhetens evne til å levere effektive tjenester iht. kommunens behov styrkes. Virksomheten blir mindre sårbar samtidig som kompetanse og effektivitet styrkes ved at den blir integrert med kommunens øvrige tekniske fagmiljø.

I styringsgruppens anbefaling til rådmannen trekker disse tre medlemmene frem følgende forhold som taler for organisering som enhet i Teknisk sektor:

- Det strategiske boligsosiale arbeidet vil i større grad enn i dag samordnes med kommunens øvrige planarbeid - mot boligprogrammet, handlingsprogrammet og budsjettet.
- Den samlede kommunale boligplanlegging og dialogen med stiftelsene forenkles.
- Teknisk sektor har tilgang til støttetjenester og system for virksomhetsstyring (kvalitetssikring og målstyring), innkjøpskompetanse, investeringskompetanse, analysemiljø, deltakelse i boligfaglig utviklingsfora, osv som vil være nyttig å ta del i for boligvirksomheten.
- Organisering innenfor Teknisk sektor gir i større grad HS ett kontaktpunkt for bestilling av boliger og institusjonsplasser.
- Arbeidet med kommunesammenslåingen (K5 prosjektet) gjør at det er mest hensiktsmessig om virksomheten, som i de fire andre kommunene, er organisert som en enhet innenfor den kommunale forvaltningen.

Dessuten mener de at:

- Mål og rammestyring gir rådmannen nødvendig handlingsrom til å kunne organisere virksomheten for raske beslutninger, tilsvarende det handlingsrom Boligselskapet har i dag.
- Ansvar og arbeidsoppgaver for de ansatt i boligvirksomheten blir i all hovedsak videreført som i dag.

De andre tre medlemmene av styringsgruppen (Dagfinn Solaas, Bjarne Lauvås og Pål Tjøm) mener, i likhet med styret og de ansatte i Boligselskapet, at dagens organisering som kommunalt foretak er den mest hensiktsmessige organiseringen. De viser til de ansattes og styrets samstemte tilbakemelding om at dagens organisering fungerer bra. Det er en liten effektiv virksomhet med korte beslutningslinjer. De ansatte føler sterkt eierskap til oppgavene og arbeidsmiljøet er meget bra. Dagfinn Solaas, Bjarne Lauvås og Pål Tjøm mener også, i samsvar med anbefalingene i rapporten, at organisering som foretak på ingen måte er til hinder for en tettere og bedre samhandling med Helse- og sosialsektoren.

Høringsuttalelser

Styret for Kristiansand boligselskap KF, Verneombudet og Fagforbundet har kommet med hver sin høringsuttalelse til eierskapsmeldingen. Uttalelsene følger som vedlegg til saken.

Verneombudet og Fagforbundet trekker frem at det har vært en ryddig prosess der de ansatte har vært involvert på en god måte. Det ble gjennomført samtale med hver enkelt av de ansatte, og det ble gjennomført en risikoanalyse der konsekvensene for de ansatte ved en eventuell omorganisering ble vurdert.

Styret har i sin uttalelse trukket frem at de har fulgt opp og satt i verk tiltak knyttet til forhold som er påpekt i eierskapsmeldingen. Selskapet har tatt initiativ overfor HS for å styrke samarbeidet. Selskapet har startet arbeidet med å kategorisere boliger i forhold til ulike brukergrupperes behov – dette for å få et bedre grunnlag for å tilby mest mulig tilpassede boliger, og for å få et styrket beslutningsgrunnlag for fremtidig investeringer. Det er også utarbeidet instruks for daglig leder.

Styret og de to andre høringsinstansene er tydelige på at de mener en fortsatt organisering som kommunalt foretak er den mest hensiktsmessige organiseringen av virksomheten.

Rådmannens vurdering

Rådmannen er opptatt av at organisering og samhandling mellom aktørene i det boligsosiale arbeidet, først og fremst HS og Boligselskapet, men også Teknisk sektor, må bidra til en mest mulig effektiv utnyttelse av kommunens samlede boligsosiale ressurser. Målet er at kommunen gjennom et helhetlig langsiktig boligsosialt arbeid legger til rette for at vanskeligstilte får et tilpasset og godt sted å bo.

For å sikre en langsiktig god planlegging av det boligsosiale arbeidet mener rådmannen at det er viktig å ha en samlet planprosess der boligsosial handlingsplan er integrert med boligprogrammet og kommunes handlingsprogram og budsjett. Utbygging og kjøp av boliger, for ulike grupper vanskeligstilte, bør vurderes innenfor en helhetlig plan for utvikling av kommunen. Rådmannen er derfor enig i anbefalingene i eierskapsmeldingen og fra styringsgruppen, til styrking av samhandlingen mellom Boligselskapet og HS, og en tettere integrering av boligsosial handlingsplan i boligprogrammet og handlingsprogrammet.

Boligselskapet ble opprettet i 2005. Vedtektene er uendret siden foretaket ble etablert. Rådmannen ser at det har skjedd en markant utvikling i forventningene til at Boligselskapet skal bidra aktivt med sin boligfaglige kompetanse i det boligsosiale arbeidet. Det forventes aktiv deltakelse i utforming og oppfølging av boliger for å sikre best mulig tilpasning av boligene til den enkelte beboer. Det er også en klar dreining bort fra at Boligselskapet skal skaffe til veie boliger til eldre. *Vanskeligstilte*, uavhengig av alder, er kriteriet for om kommunen har et ansvar for å hjelpe personer og familier med å få et godt sted å bo. Rådmannen støtter derfor forslaget i eiermeldingen om at vedtektene bør revideres i henhold til anbefalingene i eierskapsmeldingen;

- *«Dersom virksomheten fortsatt organiseres som foretak, bør formålet i vedtektene revideres og oppdateres i forhold til dagens behov^[1]. Formålet bør spisses og være rettet inn mot vanskeligstilte i boligmarkedet. (Det er ikke en kommunal oppgave, og det bør ikke være et formål for Boligselskapet å leie ut subsidierte boliger til eldre, uten at de er vanskeligstilte.)*
- *Det bør fremgå i vedtektene, tydeligere enn i dag, at virksomheten med sin kompetanse skal bidra aktivt i det boligsosiale arbeidet med vanskeligstilte brukere i sentrum, jf figuren «Trekantsamarbeidet rundt bruker».*

---

[1] En oppdatering av vedtektene er i samsvar med anbefalinger i Eierskapsmelding del 1 omtalt i kap. 2. «Formålet i selskapsavtale/vedtekter bør vurderes med jevne mellomrom, for å se om det er behov for endringer.»

- *Ansvar for omsorgsboliger, som tildeles som en del av et samlet pleie- og omsorgs-tilbud, bør vurderes overført til Kristiansand Eiendom (KE) og forvaltes sammen med institusjoner som KE har ansvaret for.*
- *Styret for stiftelsene bør vurdere tilsvarende endringer i vedtektene for stiftelsene som er foreslått her».*

Rådmannen ser også at manglende gjennomføring av formelle eiermøter mellom Kommunalutvalget (kommunens eierorgan) og Boligselskapet kan være en medvirkende årsak til at Boligselskapets virksomhet ikke har utviklet seg hundre prosent i samsvar med de forventningene som Helse- og sosialsektoren har til virksomheten. For å sikre en tettere dialog og oppfølging av virksomheten støtter rådmannen forslaget om at det avholdes formaliserte eiermøter.

Rådmannen mener innføring av gjengs leie er et riktig grep for fjerne det økonomiske insitamentet for å leie kommunal bolig. Kommunens ansvar og oppgave er å hjelpe *vanskeligstilte* på boligmarkedet, ikke å subsidiere leietakere som ikke er vanskeligstilte. Innføring av gjengs leie vil etter rådmannens vurdering dermed kunne frigi boliger til utleie til de med størst behov. Overgang til gjengs leie vil gi en økning i husleien på omlag 25% i forhold til dagens nivå. Rådmannen ønsker å utrede konsekvensene av økt leie, og se på hvilke tiltak som må være på plass for å møte de utfordringene som kan oppstå for den enkelte leietaker. Rådmannen ønsker å komme tilbake til bystyret innen sommeren 2017 med en vurdering av konsekvensene av innføring av gjengs leie.

Rådmannen stiller seg bak prosjektgruppens anbefaling om å ta initiativ til en endring av Lov om stiftelser for å åpne for omdanning av boligstiftelsen til opphør. Innskjerpinger i stiftelsesloven, blant annet knyttet til stiftelsenes uavhengighet og forbudet mot utbytte til oppretter, gjør at stiftelse er en lite egnet organiseringsform for kommunens boligvirksomhet.

Etter rådmannens vurdering ville en organisering av boligvirksomhet som enhet i Teknisk sektor bidra til en styrking av det samlede boligsosiale arbeidet. Boligselskapet er bemanningsmessig en forholdsvis liten virksomhet som forvalter store verdier. Av de 15 ansatte er 11 vaktmestere, mens de resterende fire, inklusive daglig leder, har ansvar for anskaffelser, investeringer, organisering av virksomheten, ledelse ol. Daglig leder har også ansvaret for finansieringen av investeringene. Pr. 01.01.2016 var gjelden på 1 128 mill kr (inkl. boligtilskudd fra Husbanken på 133 mill kr). Rådmannen er enig med de tre direktørene i styringsgruppen i at en organisering som enhet i Teknisk sektor vil gjøre virksomheten mer robust, samtidig som virksomhetens evne til å levere effektive tjenester styrkes. Virksomheten kan bli mindre sårbar og kompetansen styrkes ved at den blir integrert med kommunens øvrige tekniske fagmiljø.

Rådmannen tror også kommunens støttetjenester og system for virksomhetsstyring (kvalitetssikring og målstyring), innkjøpskompetanse, investeringskompetanse, analysemiljø, deltakelse i boligfaglig utviklingsfora osv, vil bidra til å styrke den boligfaglige virksomheten.

Rådmannen oppfatter at det har vært delte meninger i prosjektgruppen og i styringsgruppen om hva som vil være den mest hensiktsmessige organiseringen av boligvirksomheten. Rådmannen merket seg også, etter foreløpig orientering om eierskapsmeldingen i kommunalutvalget 26. april, at det var begrenset politisk støtte for forslaget om organisering av boligvirksomheten som enhet i Teknisk sektor. Rådmannen velger derfor ikke fremme forslag om endring av organisering i denne saken.

Dersom boligvirksomheten fortsatt organiseres som kommunalt foretak, bør virksomheten etter rådmannens vurdering utarbeide instruks (blant annet investeringsinstruks), og i størst mulig grad ta i bruk kommunens ulike styrings- og kvalitetssikringssystem. Rådmannen har derfor fremmet forslag til tiltak som vil kunne bidra til økt kvalitetssikring av virksomheten. Dette omfatter også et forslag om å gå over fra å føre regnskapet iht. god regnskapsskikk, til å bruke god *kommunal* regnskapsskikk som benyttes i den øvrige

kommunale forvaltningen. Rådmannen viser også til brev fra Agder Kommunerevisjon IKS til Kristiansand boligselskap KF (21.04.2016) der revisjonen viser til at foretaket anvender unntaksreglene i Forskrift om særbudsjett, særregnskap og årsberetning § 19 om at kommunale foretak som driver næringsvirksomhet kan avlegge årsregnskap etter god regnskapsskikk og ikke god *kommunal* regnskapsskikk som er forskriftenes hovedregel. Revisjonen stiller spørsmål ved om Boligselskapet oppfyller kriteriene for å anvende unntaksregelen.

Etter rådmannens oppfatning er det i begrenset grad foretatt vurderinger av Boligselskapets økonomi og produktivitet i eiermeldingen. Prosjektgruppen har på grunnlag av regnskapsdata og samtaler med styret og ansatte i selskapet vurdert at virksomheten er veldrevet og at økonomistyringen er god. Prosjektgruppen har ikke selv foretatt noen vurdering av virksomhetens produktivitet dvs. om kommunen får størst mulig tjenesteproduksjon igjen for ressursinnsatsen. Rådmannen ønsker nå at de forslag til styrking av samhandlingen med Helse- og sosialsektoren, som også styret for Boligselskapet i sin høringsuttalelse har beskrevet at de allerede har tatt tak i, skal implementeres. Når disse forbedringstiltakene ligger til grunn for den løpende driften, ønsker rådmannen at det skal gjennomføres en ekstern vurdering av om Boligvirksomhetens ressursinnsats er rasjonell og effektiv. Rådmannen ønsker også å se om kommunens samlede boligsosiale resursene utnyttes på en effektiv måte. Rådmannen ønsker å bestille en gjennomgang, eventuelt be kontrollutvalget om en forvaltningsrevisjon, som kan legges frem for bystyret innen sommeren 2018.

Rådmannen merker seg for øvrig som positivt at styret for Boligselskapets i sin høringsuttalelse uttrykker at de allerede har tatt tak i utfordringer knyttet til samhandling og andre forbedringsforslag som fremmes i eierskapsmeldingen. Rådmannen mener dette er positivt og ser frem til et fortsatt godt samarbeid med Kristiansand boligselskap KF.

Punkt 52/16: Årsrapport 2015 Agder Energi AS

Bilag

Årsrapport 2015 Agder Energi AS.pdf

Dato 29. august 2016
Saksnr.: 201610946-1
Saksbehandler Mohammad Faizan Ilyas

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
13.09.2016

Årsrapport 2015 Agder Energi AS

Sammendrag

I henhold til kommunes vedtatte eierskapsmelding skal alle foretak og selskaper følges opp systematisk ved at årsrapporter og årsregnskap skal behandles politisk. Den politiske behandlingen av rapporter og regnskap følges opp administrativt både for å avklare kommunens eierstrategi, og for å sikre at selskapene utvikler seg slik eierstrategien tilsier. Agder Energi eies av Statkraft Holdning AS (45,5 %) og de 30 kommunene på Agder hvorav Kristiansand Kommune eier 5,3 %. Målt i vannkraftproduksjon er Agder Energi landets fjerde største energikonsern.

Konsernets årsresultat er på 1 220 mill. kr i 2015 ved bruk av IFRS, en økning på 745 mill. kr fra årets før. Regnskapet som ble avlagt på bakgrunn av GRS og som danner grunnlag for utbytte viser et resultat (etter skatt) på 745 mill. kr.

Iht. til utbyttmodellen til Agder Energi vil det ble utbetalt et utbytte på om lag 660 mill. kr som helhet, hvorav Kristiansand kommunes andel er på ca. 35 mill. kr før andel kostnad til eiermøtene for Agder Energi er trukket ut av utbyttegrunnlaget.

Sykefraværet på 3,5 % i 2015 er historisk lavt for Agder Energi.

Forslag til vedtak

1. [Årsrapport for 2015 for Agder Energi tas til orientering](#)

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Vedlegg:
Årsrapport 2015 Agder Energi AS.

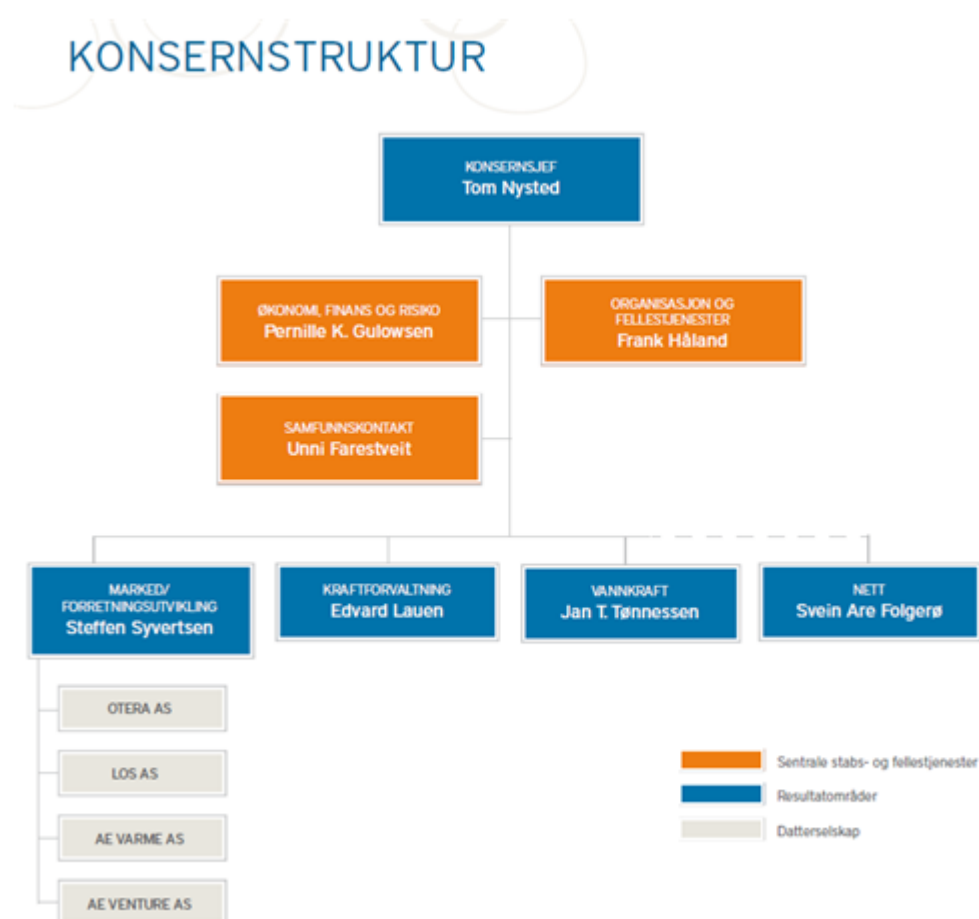

Innledning

I henhold til kommunes vedtatte eierskapsmelding skal alle foretak og selskaper følges opp systematisk ved at årsrapporter og årsregnskap skal behandles politisk. Den politiske behandlingen av rapporter og regnskap følges opp administrativt både for å avklare kommunens eierstrategi, og for å sikre at selskapene utvikler seg slik eierstrategien tilsier. Agder Energi eies av Statkraft Holdning AS (45,525 %) og de 30 kommunene på Agder hvorav Kristiansand Kommune eier 5,3 %.

Konsernstruktur

Selskapets konsernstruktur ser ut som følger¹:

Vannkraft er grunnlaget for at Agder Energi gjennom sin virksomhet skaper verdier for eiere, ansatte og samfunnet. For Sørlandet skaper Agder Energi betydelige ringvirkninger gjennom innkjøp av varer og tjenester i regionen, samt årlig utbytte, skatter og avgifter til eierkommunene. Konsernet har rundt 1 250 egne ansatte, først og fremst i Agder-fylkene, men også flere andre steder i Norge, samt i Sverige, Belgia og Sveits. Sykefraværet har blitt redusert fra 3,6 % i 2014 til 3,5 % i 2015, noe som er historisk lavt.

Målt i vannkraftproduksjon er Agder Energi landets fjerde største energikonsern. Årlig produserer konsernets 49 hel- og deleide kraftverk rundt 7,9 TWh fornybar energi.

Agder Energi er organisert i fire resultatområder som gjenspeiler konsernets kjernevirksomhet og verdiskapning: Vannkraft, kraftforvaltning, nett og marked/forretningsutvikling.

¹ Hentet fra selskapets årsrapport for 2015 side 7.

Vannkraft

Resultatområdet har ansvar for utvikling, drift og vedlikehold av konsernets hel- og deleide vannkraftanlegg. Den største verdidriveren for virksomheten er tilgjengelighet i produksjonsanlegg.

Kraftforvaltning

Resultatområdet har ansvar for å maksimere resultatet knyttet til konsernets kraftproduksjon. Resultater skapes gjennom fysisk disponering av vannressursene og finansiell styring av markedsrisiko, basert på hydrologi, værdata og markedsinformasjon. Resultatområdet har også ansvar for konsernets trading-porteføljer.

Nett

Resultatområdet skal ivareta samfunnsansvaret knyttet til forsyningsplikt av elektrisk energi. Agder Energi Nett eier og har driftsansvaret for regional- og fordelingsnettet i begge Agder-fylkene, til sammen 20 600 kilometer linjer og kabler. Selskapet har 190 000 nettkunder.

Marked/forretningsutvikling

Resultatområdet består av entreprenøren Otera AS, sluttbrukerleverandøren LOS AS, fjernvarmeleverandøren Agder Energi Varme AS, samt konsernets strategiske og finansielle eierposisjoner.

Otera leverer tekniske tjenester til kunder som har ansvaret for å bygge, drifte og vedlikeholde infrastruktur. Hovedsatsningsområdet er kraftforsyning og fornybar energi. Otera har Norge og Sverige som markedsområde.

Markedsselskapet LOS driver de to merkevarene LOS Energy og LOS i henholdsvis det nordiske bedriftsmarkedet og det norske privatmarkedet. LOS Energy er den største aktøren i det norske bedriftsmarkedet, mens LOS er blant landets tre største i privatmarkedet.

Agder Energi Varme har fjernvarmeanlegg blant annet i Kristiansand, Arendal og Grimstad².

Samfunnsansvar

Agder Energis mål for samfunnsansvar:

«Som en av Norges største kraftprodusenter av fornybar energi, har Agder Energi som mål for sitt samfunnsansvar å drive virksomheten på en bærekraftig og etisk ansvarlig måte.» Agder Energi vedtok en ny strategi for samfunnsansvar i juni 2014 og konsernmål for samfunnsansvar ble vedtatt høsten 2014. Konsernet sluttet seg til FNs samfunnsansvars-plattform Global Compact høsten 2014. Agder Energis mål for samfunnsansvar er koblet til Global Compacts ti bærende prinsipper for samfunnsansvar. De felles konsernmålene følges opp av de enkelte selskapene, som igjen lager selskapsvise mål. Agder Energi setter krav til at underleverandørene følger opp konsernets mål for samfunnsansvar. De felles konsernmålene for samfunnsansvar omhandler menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, ytre miljø og anti-korrupsjon.³

---

² Hentet fra selskapets årsrapport for 2015 side 9-10.

³ Hentet fra selskapets årsrapport for 2015 side 21.

Økonomisk analyse og vurdering

Agder Energi fører regnskap etter IFRS (International Financial Reporting Standard), men bruker også GRS (god regnskapsskikk) internt. IFRS er en internasjonal regnskapsstandard som er pålagt å rapportere etter for børsnoterte foretak. IFRS medtar urealiserte verdiendringer på energikontrakter og rente- og valutakontrakter. Mens utbyttegrunnlag beregnes etter GRS (god regnskapsskikk), og utbyttemodell legger opp til utbytte ut fra resultat (GRS) fra fjorårets (2014) resultat.

Årsregnskap (IFRS) 2015 Agder Energi – konsern ⁴

Nøkkeltall	2015	2014	2013
Driftsinntekter	8 361	7 808	9 391
Årsresultat	1 220	475	846
Egenkapital	4 569	3 760	4 209
Rentebærende gjeld	9 029	8 299	7 668
Sum gjeld	13 950	12 658	11 881
Totalkapital	18 520	16 418	16 091
Totalkapitalrentabilitet	14,3 %	11 %	15 %
Driftsrentabilitet	29 %	21 %	23 %
Egenkapitalrentabilitet før skatt	46 %	25 %	41 %
Egenkapitalandel	25 %	23 %	26 %
Gjeldsgrad	3,10	3,10	2,80
Likviditetsgrad 1	0,85	0,69	0,64

Konsernets omsetning var i 2015 på 8 361 mill. kr, opp 553 mill. kr fra året før. De økonomiske resultatene i 2015 for konsernet som helhet er gode. Konsernets driftsresultat (før finans) var 2 399 mill. kr i 2015, en oppgang på 684 mill. kr fra 1 715 mill. kr året før. Årsresultatet er økt med 745 mill. kr fra 475 mill.kr i 2014 til 1 220 mill. kr i 2015.

Mens konsernet hadde et årsresultat på 1 220 mill. kr, så økte egenkapitalen i fra året før med 809 mill. kr.

Selskapet har en noe svak likviditetsgrad (0,85), men god lønnsomhet (14,3 %) og god soliditet (24,7 %).

⁴ Hentet fra selskapets årsrapport for 2015 side 36-87.

Årsregnskap (GRS) 2015 Agder Energi - konsern⁵

Nøkkeltall (i millioner)	2015	2014
Driftsinntekter	7 447	7 767
Driftsresultat	1 495	1 733
Resultat før skatt	1 302	1 489
Resultat etter skatt (majoritetens andel)	746	834
Utbytte	660	700

I årsregnskapet ført etter GRS har resultat etter skatt blitt redusert med 88 mill. kr fra 834 mill. kr i 2014 til 746 mill. kr i 2015.

Agder Energis utbyttemodell er 400 mill. kr + 60 % av overskytende resultat fra året før. I henhold til modellen gir det et utbytte på 660 mill.kr, hvorav Kristiansand kommunes andel er på ca. 35 mill. kr før andel kostnad til eiermøtene for Agder Energi er trukket ut av utbyttegrunnlaget.

Nedgang i resultat etter skatt skyldes blant annet laveste spotpris på strøm siden år 2000, og nedgang i produksjon. I tillegg har det vært kostnadsøkninger på enkelte områder av ikke varig karakter, samt kostnader ved nytt ERP-system.

Agder Energi har solgt sine aksjeandeler i Småkraft AS i 2015 som ga en regnskapsmessig gevinst på 105 mill. kr.

Årsregnskap (IFRS) 2015 Agder Energi - morselskap

Nøkkeltall	2015	2014	2013
Driftsinntekter	255 806	203 418	187 000
Årsresultat	688 188	887 533	794 000
Egenkapital	2 870 350	2 728 675	2 563 000
Rentebærende gjeld	8 685 000	7 987 000	7 488 000
Sum gjeld	9 991 314	9 582 756	8 749 000
Totalkapital	12 861 664	12 311 430	11 312 000
Totalkapitalrentabilitet	15,2 %	15 %	13 %
Egenkapitalrentabilitet før skatt	31 %	43 %	41 %
Egenkapitalandel	22 %	22 %	23 %
Gjeldsgrad	3,50	3,50	3,40
Likviditetsgrad 1	1,37	1,12	0,95

Morselskapets omsetning var i 2015 256 mill. kr, en reduksjon på 53 mill. kr fra 2014. Driftsresultatet i 2015 var -112 mill. kr, en økning på 37 mill. kr fra -149 mill. kr i 2014. Årsresultatet er redusert med 199 mill. kr fra 887 mill. kr i 2014 til 688 mill. kr i 2015.

Mens konsernet hadde en reduksjon i årsresultat sammenlignet med året før, så har egenkapitalen økt med 142 mill. kr i fra året før.

Morselskapet har en tilfredsstillende likviditetsgrad (1,37), en meget god lønnsomhet (15,2 %) og god soliditet (22 %).

⁵ Hentet fra agdereierne.no hjemmeside:

http://www.agdereierne.no/wp-content//GeirRisnes_13mai2016_presentasjon_2015ogQ12016.pdf

Punkt 53/16: Årsrapport 2015 KBR IKS

Bilag

Årsregnskap KBR 2015 og styrets årsberetning.pdf

Årsmelding KBR 2015.pdf

Dato 29. august 2016
Saksnr.: 201610947-1
Saksbehandler Mohammad Faizan Ilyas

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
13.09.2016

Årsrapport 2015 KBR IKS

Sammendrag

I henhold til kommunes vedtatte eierskapsmelding skal alle foretak og selskaper følges opp systematisk ved at årsrapporter og årsregnskap skal behandles politisk. Den politiske behandlingen av rapporter og regnskap følges opp administrativt både for å avklare kommunens eierstrategi, og for å sikre at selskapene utvikler seg slik eierstrategien tilsier. Årsrapportene for kommunale foretak og interkommunale selskaper skal legges frem for kommunalutvalget.

Kristiansandsregionen Brann og redning IKS («KBR») eies av kommunene Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla, Lillesand og Birkenes. Årsmelding, årsregnskap og styrets årsberetning for 2015 vedlegges.

Netto driftsresultat er på kr 500 276 bestående av et overskudd på kr 2 082 377 for feier og et underskudd på kr 1 582 101 for brann.

Revisjonen gjennomfører selskapskontroll med vekt på eierskapskontroll, og forvaltningsrevisjon av feiertjenesten. Denne saken legges frem for bystyret i løpet av høsten 2016.

Rådmannen vil anbefale at det startes et arbeid med eierskapsmelding for KBR i sammenheng med de andre eierkommunene.

Forslag til vedtak

1. Årsmelding, årsregnskap og styrets årsberetning for 2015 for Kristiansandsregionen brann og redning tas til orientering.
2. Kommunalutvalget anmoder rådmannen om å ta initiativ til utarbeidelse av eiermelding for selskapet i løpet av 2017.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Vedlegg:
Årsregnskap 2015 og styrets årsberetning
Årsmelding KBR 2015

Innledning

I henhold til kommunes vedtatte eierskapsmelding¹ skal alle foretak og selskaper følges opp systematisk ved at årsrapporter og årsregnskap skal behandles politisk. Årsrapportene for kommunale foretak og interkommunale selskaper skal legges frem for kommunalutvalget.

Kristiansandsregionen Brann og redning IKS («KBR») eies av kommunene Kristiansand, Søgne, Songdalen, Vennesla, Lillesand og Birkenes. Årsmelding, årsregnskap og styrets årsberetning for 2015 vedlegges.

KBR består av tre avdelinger (Beredskap, forebygging og feier). Det er 176 ansatte fordelt på 83,7 årsverk. Av disse utgjorde 91 personer ansatte i deltidsstyrken. 7 av de ansatte er kvinner. Det er ikke iverksatt spesielle tiltak i forhold til likestilling. Styret består av 5 medlemmer (3 menn og 2 kvinner).

Årsmeldingen gir en god oversikt over selskapets virksomhet. Det fremgår bl.a. at antall utrykninger er redusert fra 2129 til 2002 som utgjør en nedgang på 5,9 %. Det ble videre utført tilsyn på 98 % av alle særskilte brannobjekter (ca. 750). Det er gjennomført et omfattende informasjonsarbeid i alle avdelingene.

Sykefraværet er på 4 % noe som er en bedring i forhold til 2014 (5,6 %).

Økonomisk analyse og vurdering

Under vises tabell med utvalgte nøkkeltall for KBR for regnskapsårene 2013-2015:

Nøkkeltall (alle tall i 1000)	2015	2014	2013
Driftsinntekter	104 799	105 811	108 259
Årsresultat	500	3 988	12 569
Egenkapital	6 476	10 108	9 663
Gjeld	118 220	115 445	98 494
Sum egenkapital og gjeld	124 696	125 553	108 158
Lønn og sosiale utgifter	75 084	72 685	80 515
Egenkapitalandel	0,05	0,08	0,09
Likviditetsgrad 1	1,94	1,80	2,24

Netto driftsresultat er på kr 500 276 bestående av et overskudd på kr 2 082 377 for feier og et underskudd på kr 1 582 101 for brann.

Underskudd for brann dekkes av disposisjonsfond brann, mens overskudd for feier avdelingen overføres til selvkostfond feier.

Disposisjonsfond brann har blitt redusert med om lag 2,4 mill. kr til 12,1 mill. kr i 2015, grunnet underskudd og investering. Fondet kan benyttes til både drift og investering. Selvkostfond feier har økt med 2 mill. kr til 4,2 mill. kr i 2015, grunnet overskudd fra feier avdelingen. Fondet kan ikke brukes til å finansiere investeringer. Eierkommunene sender ut faktura for feieravgift og har egne selvkostfond for denne tjenesten. Eventuelle over-/underskudd fra feiertjenesten i KBR bør gjøres opp mot kommunene på årlig basis slik at tjenesten kun har et selvkostfond i hver kommune. Dette innebærer at selvkostfondet til feiertjenesten i KBR bør avvikles.

Det var budsjettetert med 9 mill. kr i underskudd på bakgrunn av en økonomisk gjennomgang i 2014 som viste at selskapet var overfinansiert (skyldes lavere pensjonsutgifter og forhold

¹ Kristiansand kommunes eierskapsmelding. Bystyresak 175/08, side 60.
<http://opengov.cloudapp.net/Meetings/krs/Agendaltems/Details/6013242>

knyttet til avdrag og avskrivninger). Det budsjetterte underskuddet på 9 mill. kr var planlagt finansiert ved bruk av disposisjonsfond. Resultatet for brann ble om lag 7,4 mill. kr bedre enn budsjettert og skyldes i hovedsak lavere pensjonsutgifter, lavere lønnsoppgjør, en ubesatt stilling og lavere leieutgifter (utsatt leiekontrakt vedr. nye lokaler i Lillesand og Finsland). Representantskapet vedtok i møte 22.4.2016 å utbetale 7 mill. kr til eierne på bakgrunn av at resultatet ble vesentlig bedre enn budsjettert.

Lønn og sosiale utgifter utgjør den største kostnadsposten, som står for 72 % av driftsinntektene i 2015. Dette er en økning fra 2014, da denne posten utgjorde 69 % av driftsinntektene.

Egenkapitalen har blitt redusert med om lag 3,6 mill. kr fra 10,1 mill. kr i 2014 til 6,5 mill. kr i 2015. Langsiktig gjeld har økt med ca. 8 mill. kr til 100 mill. kr i 2015, mens kortsiktig gjeld har blitt redusert med 5,5 mill. kr til 17,5 mill. kr i 2015.

Likviditetsgraden er økt til 1,94, noe som anses som godt.

Revisjonen gjennomfører selskapskontroll med vekt på eierskapskontroll, og forvaltningsrevisjon av feiertjenesten. Denne saken legges frem for bystyret i løpet av høsten 2016.

Rådmannen vil anbefale at det startes et arbeid med eierskapsmelding for KBR i sammen med de andre eierkommunene. Det bør utarbeides kjøreregler for hvordan endringer økonomiske rammebetingelser skal håndteres f.eks. i forhold til pensjonsutgifter og lønnsvekst. Det bør også gjøres en særskilt vurdering av hvor mye kapital selskapet skal ha tilgjengelig. Det kan her nevnes at selskapet per 31.12.15 hadde bankinnskudd (korrigert for skattetrekk) på 28,5 mill. kr.

Punkt 54/16: Årsrapport 2015 Varodd AS

Bilag

Årsrapport 2015 Varodd.pdf

Dato 29. august 2016
Saksnr.: 201601214-5
Saksbehandler Mohammad Faizan Ilyas

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
13.09.2016

Årsrapport 2015 Varodd AS

Sammendrag

I henhold til kommunes vedtatte eierskapsmelding skal alle foretak og selskaper følges opp systematisk ved at årsrapporter og årsregnskap skal behandles politisk. Den politiske behandlingen av rapporter og regnskap følges opp administrativt både for å avklare kommunens eierstrategi, og for å sikre at selskapene utvikler seg slik eierstrategien tilsier.

Varodd AS er en attføringsbedrift med hovedkontor i Kristiansand. Kristiansand kommune er største aksjonær med eierandel på 46,71 %. Årsrapport for selskapet i 2015 vedlegges.

For konsernet ble årsresultatet negativt med minus 7,7 mill. kr. Dette resultatet er sterkt påvirket av betydelig ordre- og resultatnedgang i datterselskapet Mindus AS som følge av lav oljepris og innskrenkninger i oljeservice virksomheten på Sørlandet.

Konsernets egenkapital pr. 31.12.2015 var 140,6 mill. kr. Dette utgjorde 65,3 % av selskapets total kapital og anses som meget godt.

Forslag til vedtak

1. Årsrapport 2015 for Varodd AS tas til orientering.

Tor Sommerseth
Rådmann

Vedlegg:
Årsrapport 2015 Varodd AS.

Innledning

Varodd AS er en atfføringsbedrift med hovedkontor i Kristiansand. Kristiansand kommune er største aksjonær med eierandel på 46,71 %. Selskapets formål er å bidra til økt arbeidsinkludering for jobbsøkere med behov for ekstra bistand i tett samarbeid med Nav. Varodd AS har også samarbeid med bedrifter i eget bygg i Rigatedalen for å kunne tilby varierte arbeidsplasser. Selskapet har gjennom mange år vært en leverandør av tekniske hjelpemidler – primært til Navs hjelpemiddelsentraler.

Varodd AS eier atfføringsbedriften Mindus AS i Mandal, som har avdeling i Mandal og Marnardal kommuner. Selskapet eier i tillegg selskapene KR Hospitaludstyr AS og AJ Stole AS i Danmark, som er sentrale samarbeidspartnere og leverandører. Konsernet har totalt 160 ordinære ansatte, 72 i Varodd AS, 33 i Mindus AS og 55 i de danske selskapene. Sykefraværet i 2015 var 7,9 % for faste ansatte. Styret anser sykefraværet for å ligge i overkant av ønsket nivå.

I 2015 oppnådde Varodd AS det beste formidlingsresultatet i selskapets historie. I Arbeid med bistand ble 67,6 % av alle deltakere, som gjennomførte tiltaket, formidlet til jobb. Tilsvarende gjelder for konsernet, da 64,2 % av alle som gjennomførte Arbeid med bistand i Varodd AS og Mindus AS, ble formidlet til jobb.

I 2015 ble mekanisk avdeling og sømavdelingen i Varodd AS avviklet. Varodd Regnskap AS og JK Medico AS, begge heleide datterselskap av Varodd AS, ble solgt i 2015.

De arbeidsrettede tiltakene Avklaring og Arbeid med bistand, ble satt ut på anbud i 2015. Dette medførte at kontrakter til en verdi av ca. kr 260 mill. for Vest-Agder ble tildelt 4 private leverandører. Resultatet av denne prosessen medfører at Varodd AS og Mindus AS mister betydelige oppdrag fra Nav med virkning fra høsten 2016.

Økonomisk analyse og vurdering

Årsregnskap 2015 Varodd AS - konsern¹

Nøkkeltall (tall i 1000 kr)	2015	2014	2013
Driftsinntekter	212 964	227 329	208 484
Driftsresultat	-5 096	-19 826	-8 528
Egenkapital	140 630	150 345	166 626
Årsresultat	-7 749	-16 505	-4 652
Totalrentabilitet	-0,6 %	-6,1 %	-1,1 %
Driftsrentabilitet	-2,4 %	-8,7 %	-4,1 %
Egenkapitalrentabilitet	-5,6 %	-10,5 %	-2,7 %
Egenkapitalandel	65,3 %	65,7 %	66,9 %
Likviditetsgrad 1	1,98	1,94	1,78

For konsernet ble netto driftsinntekter redusert med 14 mill. kr i 2015 fra 227 mill. kr i 2014 til 213 mill. kr i 2015. Reduksjonen skyldes primært avvikling av produksjonsavdelinger i Varodd AS, salg av datterselskapene Varodd Regnskap AS og JK Medico AS i Danmark.

For konsernet ble driftsresultatet negativt med minus 5,1 mill. kr, mens årsresultatet endte på minus 7,7 mill. kr. Dette resultatet er sterkt påvirket av betydelig ordre- og resultatnedgang i Mindus AS som følge av lav oljepris og innskrenkninger i oljeservice virksomheten på Sørlandet.

Konsernets egenkapital pr. 31.12.15 var 140,6 mill. kr. Dette utgjorde 65,3 % av selskapets totalkapital og anses som meget godt.

¹ Hentet fra selskapets årsrapport 2015

Likviditeten er styrket i konsernet i forhold til året før, og anses som god. Konsernet hadde 26,6 mill. kr i kontanter, bankinnskudd og lignende pr. 1.1.2016.

Lønnsomheten i 2015 var svak negativ (-0,6 %), og anses som ikke tilfredsstillende i et langsiktig perspektiv.

Årsregnskap Varodd AS – morselskap

Nøkkeltall (tall i 1000 kr)	2015	2014	2013
Driftsinntekter	126 632	136 797	128 229
Driftsresultat	-2 674	-10 739	-10 804
Egenkapital	153 055	152 948	157 180
Årsresultat	108	-4 233	-3 803
Totalrentabilitet	1,6 %	-2,2 %	-2,0 %
Driftsrentabilitet	-2,1 %	-7,9 %	-8,4 %
Egenkapitalrentabilitet	0,1 %	-2,7 %	-2,4 %
Egenkapitalandel	90,1 %	87,6 %	87,0 %
Likviditetsgrad 1	3,96	2,71	2,47

Omsetning knyttet til produkter og tjenester fra Varodd AS, ble redusert med 10,1 mill. kr fra 2014 til 2015. Nedgangen i omsetning skyldes i første rekke avvikling av to produksjonsavdelinger i 2015.

Som følge av omstrukturering av driften i 2014 og 2015 ble resultatutviklingen positiv. Driftsresultatet ble forbedret med 8,1 mill. kr i forhold til 2014, selv om driftsresultatet fortsatt er negativt. Etter finansposter ble årsresultat for Varodd AS positivt med et overskudd på kr 108 000.

Hovedtrekkene i balansen for morselskapet er at anleggsmidler er redusert med 8,5 mill. kr, omløpsmidler økt med 3,8 mill. kr og samlet gjeld redusert med 4,8 mill. kr. Egenkapital pr. 31.12.2015 var 153 mill. kr, og utgjorde 90,1 % av totalkapitalen. Dette er en økning fra 87,6 % ved utgangen av 2014 og ansees som svært solid.

Likviditeten er styrket til 3,96 i 2015 fra 2,71 i 2014, og anses som god. Morselskapet hadde 23,7 mill. kr i kontanter, bankinnskudd og lignende pr. 1.1.2016.

Lønnsomheten (totalrentabiliteten) har økt til 1,6 % i 2015 fra -2,2 % i 2014, men anses likevel som svak sett i et forretningsmessig og bedriftsøkonomisk perspektiv.

Varodd AS er til en viss grad eksponert for valutarisiko i og med at en del varekjøp gjøres i utenlandsk valuta. Selskapet er i liten grad eksponert for endringer i rentenivået ettersom det ikke er rentebærende gjeld i morselskapet.

Punkt 55/16: IK Start - søknad om økonomisk støtte

Dato 29. august 2016
Saksnr.: 201115335-41
Saksbehandler Terje Fjellvang

Saksgang
Kommunalutvalget

Møtedato
13.09.2016

IK Start - søknad om økonomisk støtte

Sammendrag

IK Start har i brev datert 05.08.16 søkt om økonomisk støtte fra Kristiansand kommune.

Rådmannen mener IK Start må ta ansvaret for den situasjonen klubben er kommet i, og må forholde seg til de avtaler som lå til grunn for kommunens overtakelse av anlegget. På den annen side vil kommunen som eier av anlegget (ved Sørlandshallen Eiendom AS) årlig tape leieinntektene dersom IK Start går konkurs. Det er vanskelig å vurdere hvor stor faren for konkurs er dersom leieutgiftene ikke reduseres, men rådmannen mener faren er reell til neste år med spill i OBOS-ligaen. Det er imidlertid Sørlandshallen Eiendom AS (SE) som forvalter avtalen med IK Start, og som bør vurdere situasjonen på forretningsmessig vis. Begrunnelsen for å kjøpe anlegget i 2014 var å sikre kommunens økonomiske interesse og Sørlandshallen Eiendoms oppdrag er å følge opp intensjonen i bystyrets vedtak.

Rådmannen anbefaler at det ikke gis tilskudd til IK Start som omsøkt, men at rentenivået på kommunens lån til SE revurderes i forhold til dagens rentenivå for en periode. Samlet sett vil den foreslåtte renteendring og forutsetningen om avdragsfrihet ved spill på nest høyeste nivå, gi grunnlag for at SE kan redusere leien til IK Start med om lag 1,2 mill. kr i 2016 og 2,3 mill. kr i 2017 i forhold til gjeldende avtale.

IK Start vil fortsatt betale alle driftsutgifter til anlegget samt betale en leie til SE som dekker renteutgiftene i 2016 og 2017 samt avdrag i 2016.

Forslag til vedtak

Renten på Kristiansand kommunens lån til Sørlandshallen Eiendom AS endres til 3 mnd. NIBOR pluss 0,5 % for årene 2016 og 2017. Fra 2018 gjelder vilkårene i opprinnelig avtale.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Vedlegg: Søknad datert 05.08.16 fra IK Start.

Bakgrunn for saken

1. Innledning

IK Start har i brev datert 05.08.16 søkt om økonomisk støtte fra Kristiansand kommune.

Kristiansand kommune valgte i 2014 å overta eierskapet til idrettsdelen i Sør Arena for å sikre kommunens interesser som långiver. Det heleide kommunale selskapet Sørlandshallen Eiendom AS (SE) kjøpte Sør Arena for 54 mill. kr. Selskapet finansierte kjøpet ved å låne 54 mill. kr av Kristiansand kommune. Rentesatsen er på 4 % (10 års fastrente) som var markedsnivået i 2014.

Samtidig inngikk IK Start en avtale med SE om leie av hele anlegget for 4,464 mill. kr årlig (inkludert 0,3 mill. kr for avsetning til fremtidig utvendig vedlikehold). IK Start dekker alle driftsutgiftene for anlegget eksklusiv utvendig vedlikehold. Leien justeres årlig med 100 % av konsumprisindeksen. SE inngikk i 2015 en avtale med IK Start om redusert husleie på 0,8 mill. kr mot at leien ble økt tilsvarende fordelt på resten av avtaleperioden.

Det fremgår av søknaden at IK Starts utgifter til anlegget samlet sett er på 9,3 mill. kr. Kristiansand kommune betaler klubben kr 250 000 per år for å drifte arenaen også som et breddeanlegg. Fratrasket dette og leieinntekter er IK Starts netto utgift på om lag 8 mill. kr. IK Start søker om fritak for husleie i 2016 på 4,6 mill. kr og redusert husleie i 2017 på 2,2 mill. kr.

2. Vurdering

Avtalen med IK Start innebærer at renteutgifter og avdrag til anlegget finansieres av leieinntektene fra IK Start. Sørlandshallen Eiendom har nedbetalt kr 4,32 mill. kr i perioden 2014-15 og det legges opp til betaling av avdrag inneværende år. Det betyr at 6,5 mill. kr av kommunes lån til SE er nedbetalt ved årets slutt.

Av søknaden fra IK Start fremgår det at klubben uten vesentlige endringer på utgiftssiden og/eller inntektssiden står i fare for å gå konkurs neste år. Inneværende år forventes det om lag å gå i balanse mens det neste år foreløpig er anslått et underskudd på om lag 5 mill. kr. Likviditetssituasjonen er imidlertid svært utfordrende også inneværende år tross betydelige bidrag fra spillersalg.

Rådmannen mener IK Start må ta ansvaret for den situasjonen klubben er kommet i, og må forholde seg til de avtaler som lå til grunn for kommunens overtakelse av anlegget. På den annen side vil kommunen som eier av anlegget, årlig tape leieinntektene og må påta seg betydelige driftsutgifter dersom IK Start går konkurs. Det er vanskelig å vurdere hvor stor faren for konkurs er dersom leieutgiftene ikke reduseres, men rådmannen mener faren er reell til neste år med spill i OBOS-ligaen. Rådmannen legger imidlertid til grunn at det er Sørlandshallen Eiendom AS som forvalter avtalen med IK Start, og som bør vurdere situasjonen på forretningsmessig vis. Begrunnelsen for å kjøpe anlegget i 2014 var å sikre kommunens økonomiske interesser, og det er SE som har ansvaret for å ivareta kommunens verdier.

Selskapet har imidlertid lite økonomisk handlingsrom til å håndtere den oppståtte situasjonen. Rådmannen vil derfor anbefale at rentebetingelsene på kommunens lån til selskapet revurderes for en kortere periode. Rentesatsen er på 4 % (10 års fastrente) som var markedsnivået i 2014. Det er en rentesats som er vesentlig høyere enn kommunens innlån (gjennomsnittsrente på om lag 3 % i 2015). Renter på sertifikatlån er p.t. ca. 1,5 %, mens kommunalbankrenten ble økt fra 1,65 til 1,8 % fra 22. august. Kommunens lån til selskapet er ikke koblet opp mot tilsvarende innlån med fast rente. Rådmannen anbefaler at

rentenivået for inneværende år og neste år settes til 3 måneders NIBOR (Norges Banks referanserente) pluss 0,5 %, det vil si p.t. om lag 1,6 %.

I kommunalutvalgets vedtak 03.06.14 lå det en forutsetning om avdragsfrihet for SE de år IK Start spiller på nest høyeste nivå. I gjeldende avtale mellom SE og IK Start er det innarbeidet en reduksjon av leien på 25 % ved spill på nest øverste nivå. Samlet sett gir foreslått renteendring og forutsetningen om avdragsfrihet mulighet for Sørlandshallen Eiendom til å redusere leien til IK Start med om lag 1,2 mill. kr i 2016 og 2,3 mill. kr i 2017 i forhold til gjeldende avtale.

Fra 2018 legges det til grunn nedbetaling over 23 år gitt spill på øverste nivå og fortsatt avdragsfrihet ved spill på nest øverste nivå.

3. Vurdering av likebehandling

IK Start er sammen med Vipers Kristiansand de eneste toppklubbene i Kristiansand innen ballspport. Det er derfor relevant i en sak vedrørende IK Start å vurdere rammebetingelsene også for Vipers.

Kristiansand kommune gir som hovedregel kun driftstilskudd til idrettsklubbenes barne- og ungdomsarbeid, men sørger for å finansiere og drifte idrettsanleggene.

Når det gjelder fotballanlegget dekker IK Start alle driftsutgiftene (klubben gis et tilskudd til å drifte breddedelen) og gjennom husleien dekkes kapitalkostnadene i sin helhet.

Vipers på sin side dekker bare en del av driftsutgiftene til Aquarama og gir ikke bidrag til kommunen til renter og avdrag for anlegget som kostet om lag 136 mill. kr. De samlede driftsutgiftene til anlegget er på om lag 2,5 mill. kr. Det er mange brukere av anlegget, men kvaliteten i anlegget er tilpasset Vipers behov for en toppidrettsarena (banedekke, tribuner, VIP-rom og mediarom).

Vipers betaler ikke for å bruke anlegget til trening eller for to store lagerrom i kjelleren. De betaler for å bruke anlegget til kamp. Kampavgift, leie av VIP-rom og mediarom knyttet til offisielle kamper utgjør om lag kr 40 000 i året. I tillegg betaler klubben ca. kr 60 000 i leie av LED-banner som ble kjøpt inn hovedsakelig for å dekke Vipers behov for reklamesalg. Investeringen var på 2,5 mill. kr og ble delvis finansiert av Stiftelsen for store kulturanlegg i Kristiansand. Kommunen viderefakturerer også utgifter i forbindelse med kamparrangementene på til sammen ca. kr 100 000 per år (hovedsakelig vaktmestertjenester i forbindelse med de flyttbare tribunene). Til sammen er altså Vipers Kristiansands utgifter i Aquarama på ca. kr 200 000 i året.

Det er med andre ord stor forskjell mellom klubbenes bidrag til å dekke drifts- og kapitalutgiftene til anleggene.

Kommunen har i tillegg gitt et lån på 1 mill. kr til Vipers. Renten ble satt til 3 måneders NIBOR pluss 0,5 %. Kr 500 000 ble i 2014 omgjort til tilskudd mot at kampavgiften ble økt med kr 10 000 per kamp inntil beløpet som er ettergitt er nedbetalt med et tillegg på kr 50 000 som var stipulert rentekostnad. Dette bidro positivt for Vipers i forhold til håndballforbundets behandling av lisensen. I tillegg har kommunen gitt et tilskudd på kr 100 000 i forbindelse med Vipers deltakelse i europacupen i sesongen 2015/16.

Rådmannen mener det er rimelig at IK Start betaler en vesentlig større del av utgiftene til anlegget enn f.eks. Vipers på bakgrunn av at toppfotball i større grad enn kvinnehåndball er en kommersiell aktivitet. Rådmannen vektlegger videre at IK Start bør ta ansvar for de beslutninger som klubben har tatt vedrørende fotballanlegg og de avtaler som er inngått etter at kommunen kjøpte anlegget.

Rådmannens forslag i denne saken medfører en ny vurdering av rentenivået som anbefales satt til samme nivå som Vipers har på lånet fra kommunen på kr 500 000. IK Start vil fortsatt betale alle driftsutgifter til anlegget samt betale en leie som dekker renteutgiftene og dekker avdrag i 2016.

Punkt 56/16: Økonomiske handlingsregler

Bilag

Vedtak BYSTYR, 21092016, Sak 118/16, Økonomiske handlingsregler

Vedtak KOMMUN, 13092016, Sak 56/16, Økonomiske handlingsregler

Dato 2. september 2016
Saksnr.: 201603039-1
Saksbehandler Terje Fjellvang

Saksgang
Kommunalutvalget
Bystyret

Møtedato
13.09.2016
21.09.2016

Økonomiske handlingsregler

Sammendrag

Rådmannen signalisert ved presentasjonen av handlingsprogrammet for 2016-19 en gjennomgang av handlingsreglene for overordnet økonomistyring.

Bystyret klare vedtak og praktisering av handlingsreglene har bidratt til at Kristiansand kommune har økt det økonomiske handlingsrommet. Det er helt avgjørende når vi nå står overfor betydelige utfordringer innen spesielt omsorgstjenesten som følge av betydelige økning i de eldste aldersgruppene fra 2020.

Handlingsreglene utfyller hverandre og fanger opp de viktigste elementene i god økonomistyring. Det viktigste måltallet er korrigert netto driftsresultat. Det viser om kommunen har økonomisk kontroll dvs. at kommunen kan betjene gjelden og driftsutgiftene samt at det er tilstrekkelig midler til egenfinansiering av investeringer og avsetning til disposisjonsfond. Handlingsregelen om gjeldsnivå er et virkemiddel for å oppnå målet om forsvarlig netto driftsresultat. Et forsvarlig gjeldsnivå handler også om ikke å eksponere seg for mye for økt rentenivå. Rådmannen mener likevel det er grunnlag for å justere handlingsreglene noe. Den største endringen er forslaget om å prisjustere taket for netto lånegjeld f.o.m. 2019 samt forslaget om å justere ned målet om korrigert netto driftsresultat i samsvar med de nasjonale anbefalingene.

Kommunens gjeld er fortsatt høy i nasjonal sammenheng, men er reelt sett redusert siden 2013. Kommunen står overfor betydelige bygningsmessige utfordringer innenfor spesielt skole og omsorg. For å kunne få realisert utbygging av Kringsjaa skole og nytt sykehjem innen rimelig tid er det nødvendig å justere gjeldstaket noe.

Forslag til vedtak

Bystyret vedtar følgende handlingsregler for overordnet økonomistyring:

1. Kommunens korrigerede netto driftsresultat bør være på 1,75 prosent av driftsinntektene.
2. Det sentrale disposisjonsfondet bør gradvis opparbeides til å utgjøre 2 prosent av sum driftsinntekter.
3. Det settes et tak på netto lånegjeld 5,4 milliarder kroner som prisjusteres fra og med 2019.

4. Avkastingen på Energiverksfondet ut over budsjettet nivå (nominell vekst på 5,3 prosent) avsettes som buffer inntil det er opparbeidet en buffer på 10 prosent av fondets størrelse.
5. Akkumulert premieavvik minus avsatte midler på fond for amortisering av premieavviket skal maksimalt være på 243,5 millioner kr.
6. Forventet utbytte fra selskaper avsettes (bortsett fra fast del av utbytte fra Agder Energi AS). Disponeringen avklares i 1. tertialrapport da endelige utbytte er kjent.
7. Reglene for håndtering av overskudd og underskudd i enhetene endres til at enhetene får beholdet 90 % av overskuddet og må dekke inn 100 % av underskuddet. Øvrige forutsetninger for å beholde overskuddet står fast.

Tor Sommerseth
Rådmann

Terje Fjellvang
Økonomidirektør

Vedlegg:
Ingen

1. Bakgrunn for saken

Rådmannen signalisert ved presentasjonen av handlingsprogrammet for 2016-19 en gjennomgang av handlingsreglene for overordnet økonomistyring.

Bystyret vedtok følgende i møte 07.12.11 (sak 183/11):

1. Kommunens korrigerende netto driftsresultat bør være på 2 % av driftsinntektene dvs. om lag 100 mill. kr.
2. Det sentrale disposisjonsfondet bør gradvis opparbeides til å utgjøre 2 % av sum driftsinntekter.
3. Det settes et tak på netto lånegjeld tilsvarende planlagt lånegjeld i 2013 dvs. 5,3 milliarder kroner.

Siden den gang er det i handlingsprogrammet innarbeidet ytterligere 2 handlingsregler:

4. Avkastingen på Energiverksfondet ut over budsjettet nivå (nominell vekst på 5,3 prosent) avsettes som buffer inntil det er opparbeidet en buffer på 10 prosent av fondets størrelse.
5. Akkumulert premieavvik minus avsatte midler på fond for amortisering av premieavviket, opprettholdes på nivået i 2011 (243,5 mill. kr).

I tillegg har bystyret vedtatt at forventet utbytte fra selskaper avsettes (bortsett fra deler av utbytte fra Agder Energi AS). Disponeringen avklares i 1. tertialrapport da endelige utbytte er avklart.

Bystyret har videre vedtatt retningslinjer for håndtering av overskudd og underskudd i enhetene i møte 26.10.11 som gir enhetene forutsigbare rammebetingelser.

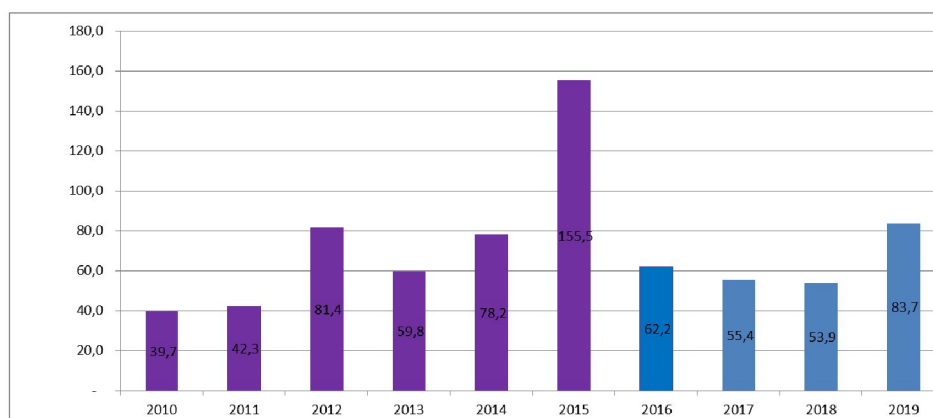
Bystyret klare vedtak og praktisering av handlingsreglene har bidratt til at Kristiansand kommune har økt det økonomiske handlingsrommet. Det er helt avgjørende når vi nå står overfor betydelige utfordringer innen spesiell omsorgstjenesten som følge av betydelige økning i de eldste aldersgruppene fra 2020.

2. Vurdering av handlingsreglene

2.1 Korrigerende netto driftsresultat

Korrigerende netto driftsresultat er netto driftsresultat korrigerende for bruk og avsetning til bundne fond og gir et bedre bilde av resultatet for den ordinære driften i kommunen enn ukorrigerende netto driftsresultat.

Figur 1 Oversikt over korrigerende netto driftsresultat 2010-2015 og planlagt mål i 2016-2019

Resultatet for 2015 er preget av tidsforskyvning¹ av skatt mellom 2015 og 2016 samt stort premieavvik.

Bystyret vedtok i 2011 et mål på (2 % av driftsinntektene dvs. om lag 100 mill. kr.) Teknisk beregningsutvalg (oppnevnt av KRD) anbefalte på dette tidspunkt et mål på 3 % av samlede driftsinntekter.

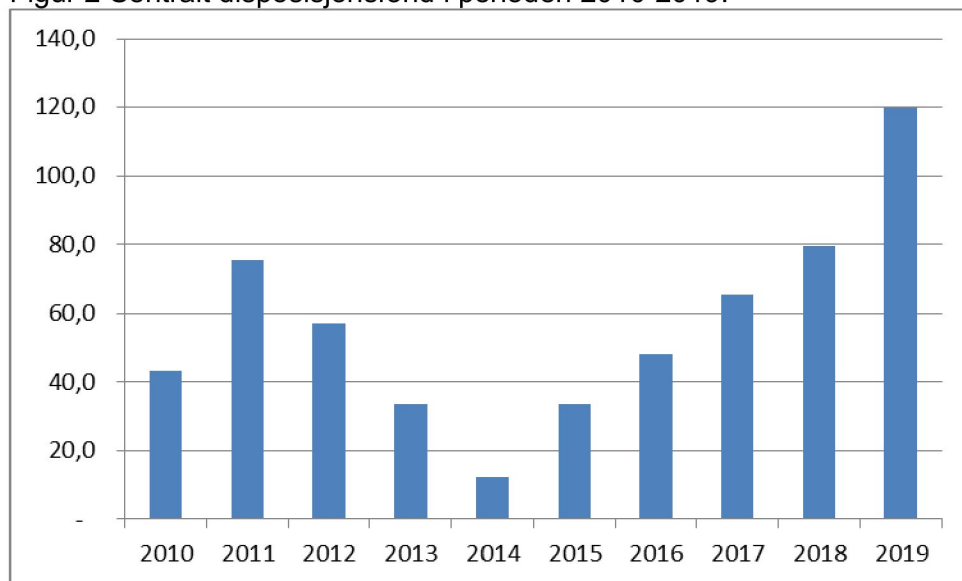
Teknisk beregningsutvalg foretok i 2015 en ny vurdering etter omleggingen av momskompensasjonsordningen for investeringer². Det anbefales nå et ordinært netto driftsresultat på 1,75 % etter omlegging av momskompensasjonen.

TBU anbefaler en netto resultatgrad (Netto driftsresultat/samlede inntekter) på 1,75 %. Dette er en gjennomsnittsbetraktning og vil kunne variere fra kommune til kommune bl.a. som følge av ulik gjeldsbelastning. Kristiansand kommune har høyere gjeld enn landsnittet, men rådmannen vil likevel anbefale et mål på 1,75 % av samlede driftsinntekter. Det vil sikre en bedre egenkapitalfinansiering av investeringene enn kommunen har hatt de siste årene samtidig som det er en buffer mot svingninger i utgifter og inntekter (f.eks. skattesvikt, lavere finansavkastning og renteendring).

2.2 Sentrale disposisjonsfond på 2 % av sum driftsinntekter.

Hensikten med målet er å sørge for tilstrekkelig med reserver til å håndtere svingninger i inntekter og utgifter. Finanskrisen i 2008 er et eksempel på at eksterne forhold medførte et betydelig negativt netto driftsresultat som ble finansiert ved bruk av sentralt disposisjonsfond.

Figur 2 Sentralt disposisjonsfond i perioden 2010-2019.

Tabell Sentralt disposisjonsfond 2010-15 og planlagt 2016-19 (vedtatt HP 2016-19)

2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
43,4	75,4	57	33,7	12,4	33,6	48,1	65,5	79,6	119,8

Regnskapet for 2015 viste til regnskapsmessig overskudd på 25,1 millioner kr som bystyret vedtok å avsatte til sentralt disposisjonsfond.

Rådmannen anbefaler at målet på 2 prosent av samlede driftsinntekter opprettholdes. For 2015 utgjør 2 prosent 116,4 millioner kr.

¹ Endrede skatteregler medførte at en del skatteyttere innbetalte skatt i 2015 i stede for 2016.

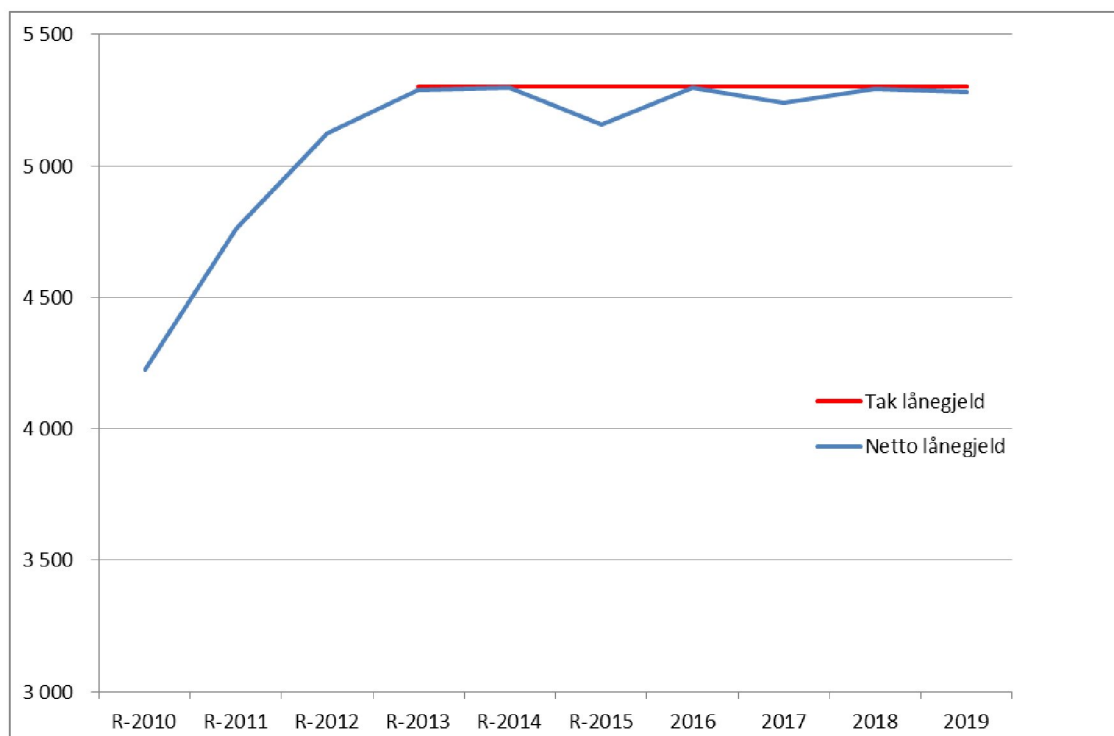
² Momskompensasjon for investeringer ble frem til 2009 før i driften. I perioden 2010-2013 ble det gradvis ført en større andel av momskompensasjonen i investeringsregnskapet. 20 % i 2010, 40 % i 2011, 60 % i 2012 og 80 % i 2014.

3.3 Tak på netto lånegjeld på 5,4 milliarder kroner.

Etter mange år med høyt investeringsnivå var det nødvendig å sette et tak for netto lånegjeld. Økte rente og avdragsutgifter presset økonomien og gav begrenset handlefrihet for driften. Det høye investeringsnivået var knyttet til opprustning og nybygging av skoler, barnehager og sykehjem samt Aquarama, Kilden og Rådhuskvartalet.

Med netto lånegjeld menes brutto lånegjeld fratrukket videre utlån fra Husbanken og beregningsgrunnlaget for avgiftsfinansert virksomhet (vann, avløp og renovasjon). Nøkkeltallet er også korrigert for ubrukte lånemidler.³

Figur 3 Utvikling i netto lånegjeld 2010 -15 og planlagt gjeldsnivå i 2016-19 (i 1000 kr).

Tabell 1 Utvikling i netto lånegjeld 2010 -15 og planlagt gjeldsnivå i 2016-19 (i 1000 kr)

R-2010	R-2011	R-2012	R-2013	R-2014	R-2015	2016	2017	2018	2019
4 224	4 763	5 124	5 290	5 299	5 158	5 299	5 239	5 293	5 280

Siden taket for netto lånegjeld ikke er prisjustert innebærer det at gjeldstaket reelt reduseres med prisstigningen. Det betyr at gjeldstaket reduseres fra 5,3 milliarder kroner i 2013 til 4,57 milliarder kr i 2019 i 2013 priser gitt en årlig prisstigning på 2,5 %. Den reelle reduksjonen har gitt økt handlefrihet og muligheter til å øke driftsrammene til spesielt skole og omsorgstjenesten samt å bedre kommunens økonomiske stilling.

Bystyret har vedtatt å innlemme Kristiansand Parkeringsselskap KF i kommunens ordinære organisasjon. Gjelden for bykassen vil dermed øke samtidig som det overføres eiendeler for en verdi som overstiger gjelden. Bystyret vedtok i 1. tertialrapport 2016 å øke gjeldstaket tilsvarende den økte gjelden som bykassen overtar dvs. med 100 mill. kr.

Det er flere alternativer for gjeldstak og her nevnes de meste aktuelle:

1. Netto lånegjeld på 5,4 milliarder kr uten justering
2. Netto lånegjeld på 5,4 milliarder som justeres for prisstigning

³ Korrigerings for ubrukke lånemidler ble første gang foretatt i 2015.

3. Netto lånegjeld på 5,4 milliarder som justeres for prisstigning og befolkningsvekst
4. Netto lånegjeld på 5,4 milliarder som justeres for befolkningsvekst
5. Netto lånegjeld på et nytt fast beløp for eksempel 5,8 milliarder kroner

De ulike alternativene gir ulik grad av økonomisk handlefrihet i forhold til investeringer og dermed også ulik grad av handlefrihet for driften av kommunen. Det vil med andre ord være en avveining om å prioritere mellom drift og investering.

Selv om vedtaket om gjeldstaket ble fattet i 2011, har det kun vært gjeldende og oppnådd i 3 år (2013-2015). I handlingsprogrammet for 2016-19 er det lagt opp til å nå målet i hele perioden. Det har vært utfordring spesielt i forhold behovet for å avsette mer midler til nytt sykehjem og rehabilitering av Kringsjaa skole. Lånetaket har også begrenset kommunes engasjement i forhold til å utvikle områder for boligbygging. Her er det en ramme på 200 mill. kr, men den overstyres av taket for netto lånegjeld.

Rådmannen anbefaler at taker opprettholdes på samme nominelle nivå frem til 2019. Det innebærer at lånetaket reelt reduseres med om lag 260 millioner kroner og bidrar til fortsatt økt handlefrihet på driften. Fra og med 2019 anbefaler rådmannen at lånetaket på 5,4 milliarder kroner prisjusteres med 2,5 % hvert. Det innebærer at taket på netto lånegjeld økes til 5,535 milliarder kroner i 2019 og til 5,67 milliarder kr i 2020 og at det fra og med 2019 er et uendret lånetak i faste kroner.

Lånetaket har vært knyttet til Kristiansand bykasse og ikke inkludert foretak eller stiftelsene⁴. Rådmannen foreslår ikke et tak for gjelden inklusiv foretakene og stiftelsene, men vil i forbindelse med handlingsprogrammet for kommunen presentere en samlet oversikt over gjelden i bykassen og foretakene.

Gjeldsutviklingen i Kristiansand Boligselskap KF inklusiv stiftelsene og i Kristiansand havn KF (pr. 31.12 i mill. kr).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kristiansand Boligselskap KF	591	632	693	777	864	880	913	924	1 032	1 042
Kristiansand boligstiftelse	326	337	323	246	218	183	174	165	156	147
Kristiansand kommunes stiftelse for utleieboliger	116	117	113	106	101	88	84	79	75	71
Stiftelsen Kongens senter/Eldres hjem	-	-	-	-	3	3	2	1	1	-
Sum	1 033	1 086	1 129	1 129	1 186	1 154	1 173	1 169	1 264	1 260

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kristiansand Havn KF	300	370	419	416	452	455	529	558	544	530

3.4 Energiverksfondet – eget bufferfond

Avkastningen på Energiverksfondet ut over budsjettert nivå (nominell vekst på 5,3 prosent) har siden 2012 blitt avsatt som buffer inntil det er opparbeidet en buffer på 10 prosent av fondets størrelse. I 2015 var avkastningen 8,7 millioner kr lavere enn budsjettert, men inntektssvikten ble dekket i driften uten bruk av bufferfondet.

Tabell Utviklingen i «Bufferfond» for Energiverksfondet i mill. kr:

	2012	2013	2014	2015
Bufferfond	5,2	21,7	30,4	30,4

Bufferfondet utgjør per 31.12.15 4,3 % av Energiverksfondet.

Rådmannen anbefaler at denne handlingsregelen opprettholdes.

⁴ Stiftelsene er egne rettssubjekt, men nevnes her siden det er kommunen ved Kristiansand Boligselskap KF som finansierer renter og avdrag for stiftelsene gjennom leien.

3.5 Akumulert premieavvik minus avsatte midler på fond for amortisering av premieavviket, opprettholdes på nivået i 2011 (243,5 mill. kr).

I kommuneregnskapet ble det 2002 innført en ordning med premieavvik og amortisering. Premieavvik er forskjellen mellom pensjonsutgifter og beregnede pensjonskostnader. Premieavviket skal kostnadsføres fordelt over et visst antall år. I starten var det på 15 år mens det nå fordeles på 7 år. Denne fordelingen kalles amortisering.

Det har siden ordningen startet opp blitt opparbeidet et betydelig positivt premieavvik som svekket likviditeten til kommunen siden pensjonsutgiftene som faktisk ble betalt til pensjonskassene var vesentlig høyere enn pensjonskostnadene som i realiteten var den tallstørrelsen som belastet kommuneregnskapet.

På denne bakgrunn ble det opprettet et fond for amortisering av premieavvik. Hensikten var å avsette på fond økt premieavvik slik at ikke likviditeten ble ytterligere svekket. Målet er å ikke svekke likviditeten mer enn tilfellet var i 2011.

I vedtatt handlingsprogram 2016-19 er dette målet nådd. I budsjettet for 2016 er det lagt opp til at akumulert premieavvik fratrukket fond er på 243,5 millioner kr dvs. samme nominelle nivå som i 2011.

Rådmannen mener ideelt sett at fondet bør være like stort som akumulert premieavvik og det gradvis bør legge opp til det. Rådmannen vil likevel anbefale at å opprettholde målet og ikke øke ambisjonsnivået. Det anbefales å prioritere å nå de øvrige målene for overordnet økonomistyring. Likviditeten styrkes likevel gradvis ved at måletallet er i løpende kroner.

3.6 Budsjettering av utbytte

I handlingsprogram 2016-19 er det lagt opp til at utbytte fra selskapene vi eier helt eller delvis først skal anvendes etter at utbyttet er vedtatt av generalforsamlingene. Det er ett unntak. Den faste delen av utbytte fra Agder Energi AS anvendes i budsjettet dvs. Kristiansands andel (5,3 %) av 400 mill. kr. Det er usikkerhet knyttet til utbytte og det er en forsiktig strategi å vente med anvendelsen til resultatet foreligger. Forventet utbytte er derfor i handlingsprogrammet avsatt primært til ekstraordinært vedlikehold, egenkapitalfinansiering av investeringer eller andre engangsutgifter til driften.

Eierne av Agder Energi AS endret utbyttepolitikken i 2015 både når det gjelder fast del og prosentsats i tillegg til at grunnlaget for utbytte ble satt til å være regnskapet 2 år før det aktuelle utbytteåret. Det skaper større forutsigbarhet for eierne ved at de ved budsjettutarbeidelsen vet utbyttensnivået første året i økonomiplanen (handlingsprogrammet i Kristiansand).

Rådmannen vil anbefale følgende handlingsregel for utbytte:

Forventet utbytte fra selskaper avsettes (bortsett fra fast del av utbyttet fra Agder Energi AS). Disponeringen avklares i 1. tertialrapport da endelige utbytte er avklart.

3.7 Retningslinjer for håndtering av overskudd og underskudd i enhetene

Økonomistyringen i sektorene har i alle hovedsak vært god de siste årene, og det er opparbeidet reserver på 170 millioner kr per. 31.12.15. I forbindelse med resultatgjennomgangen for sektorene anbefaler rådmannen en overføring til sentralt disposisjonsfond på 28,2 millioner kr og at fondsmidlene til vintervedlikehold (4 mill. kr) og planlagt bygningsmessig vedlikehold (35,7 mill. kr) overføres til et eget sentralt fond siden dette ikke er å anse som et ordinært bufferfond. Samlet sett betyr det at sektorene vil ha

108,1 mill. kr på fond, noe som rådmannen mener er et rimelig nivå for et samlet driftsbudsjett på over 6 milliarder kr.

Rådmannen anbefaler ikke at det settes spesifikke kriterier til bruk av fond eller at det lages retningslinjer med andre begrensninger i bruken. Det anbefales at dagens ordning videreføres, men at det i forbindelse med tertialrapportene og budsjettet i større grad redegjøres for fondsbruken.

Rådmannen har i denne saken vurdert om det er hensiktsmessig å endre reglene for håndtering av overskudd og underskudd.

Bystyret vedtok i møte 26.10.11 oppdaterte regler for håndtering av overskudd og underskudd i enhetene.

Fra økonomihåndboken gjengis reglene for håndtering av overskudd:

Enheter med overskudd kan uten administrativt og politisk vedtak avsette 100% av dette til disposisjonsfond ved årsavslutning.

Rådmannen kan trekke inn bevilgede kommunale midler i sektorene når disse står ubrukt ved årsslutt, eller ikke er brukt i henhold til vedtak. Midlene skal overføres til bykassens generelle disposisjonsfond.

Tidligere regel om overføring av 10% av enheters overskudd til bykassens generelle disposisjonsfond opphører fra og med årsoppgjøret 2011.

Prosjekter utenom de ordinære tjenesteområdene i sektor 9 betraktes på samme måte som ordinære tjenesteenheter. Ubrukte midler på disse prosjektene kan i sin helhet avsettes til disposisjonsfond for senere bruk.

Generelle vilkår for avsetning til disposisjonsfond er:

- Mål og resultat for enheten må være oppfylt mht. kvalitet og mengde
- Dersom enheter har store overskudd som er opparbeidet over mange år, kan rådmann og direktør vurdere enhetens budsjett i forhold til kostnadsnivå (ramme)
- Enheters disposisjonsfond blir ikke prisjustert
- Eksterne rammebetingelser og lovverk kan påvirke enheters avsetninger til disposisjonsfond.
- Disposisjonsfondene avsettes på egen balansekonto og knyttes til den enkelte enhet ved ansvarsegmentet i kontoplanen.
- Disposisjonsfond kan benyttes til både drifts- og investeringsformål.

Det er en utfordring for rådmannen å vurdere om sektorene og enhetene oppfyller vilkårene for avsetning til disposisjonsfond dvs. leveranse av tjenester i henhold til vedtatt kvalitet og mengde. I sammen med direktørene har rådmannen foretatt vurderingen de siste årene som har medført noe overføring av midler fra sektorfondene til sentralt disposisjonsfond. Det har viktig for rådmannen at enhetene i fagsektorene har forutsigbarhet i forhold til rammebetingelsene. Overføringer fra sektorene har i hovedsak vært knyttet til bevilgninger på sektornivå og fra enhetene i organisasjon og økonomi og ikke til den enkelte enhet i de øvrige sektorene (f.eks. skoler, barnehager og virksomhetene i HS).

For å sikre et jevnt tilsig av midler til det sentrale disposisjonsfondet anbefaler rådmannen å gjeninnføre at enhetene i sektorene kun får beholde 90 % av resultatet. Det er i nasjonal sammenheng en svært gunstig ordning for enhetene og reduserer rådmannens behov for å vurdere overføring fra sektorfond til det sentrale disposisjonsfondet i forbindelse med årsoppgjøret. I 2015 ville en slik ordning ha tilført ca. 10 mill. kr til det sentrale disposisjonsfondet.

Rådmannen anbefaler videre at avsetninger knyttet til fremtidig planlagt bygningsmessig vedlikehold behandles særskilt. Det betyr at denne bevilgningen avsettes på et sentralt fond og tilføres Kristiansand Eiendom fremover i henhold til vedlikeholdsplanen. Det tas videre sikte på å opparbeide en sentral buffer for å håndtere svingningene i vintervedlikeholdet.

3.8 Andre aktuelle handlingsregler eller målsettinger

Det er flere aktuelle handlingsregler for overordnet økonomistyring som er aktuelle, og som ble nevnt i innledningen er det mulig å foreta flere korrigeringer som faglig sett kan være med treffsikre enn de vi til nå har brukt. Rådmannen har prioritert å ha noen få enkle handlingsregler som fanger opp de viktigste forholdene i økonomistyringen.

Vi har innhentet erfaringer fra andre større kommuner og det anvendes ulike økonomiske handlingsregler. Rådmannen har for eksempel vurdert en handlingsregel der samlede rente og avdragsutgifter ikke skal overstige en hvis prosent av samlede driftsinntekter. Trondheim opererer med en handlingsregel som setter et tak for rente- og avdragsutgiftene til 8 % av driftsinntektene. Rådmannen mener de foreslåtte handlingsreglene er tilstrekkelig i alle fall i denne omgang.

Rådmannen har også vurdert å foreslå en handlingsregel knyttet til kapitalfond og utlån til andre f.eks. det ansvarlige lånet til KNAS på 340 mill. kr. Faglig sett er det riktig å se netto lånegjeld i sammenheng med hva kommunen har i reserver på kapitalfondet og hva som er plassert i selskaper som ansvarlig lån. Det er bør også tas hensyn til andre aktiva som eiendommer.

Rådmannen har prioritert enkelthet og har derfor brukt en enkel og forståelig definisjon på netto lånegjeld. Dersom det i handlingsprogrammet legges opp til vesentlige endringer i forhold til kapitalfond, utlån til aksjeselskaper eller salg av kommunal eiendom vil rådmannen anbefale å justere måltallet for netto lånegjeld.

4. Samlet vurdering

Bystyret klare vedtak og praktisering av handlingsreglene har bidratt til at Kristiansand kommune har økt det økonomiske handlingsrommet. Det er helt avgjørende når vi nå står overfor betydelige utfordringer innen spesielt omsorgstjenesten som følge av betydelige økning i de eldste aldersgruppene fra 2020.

Handlingsreglene utfyller hverandre og fanger opp de viktigste elementene i god økonomistyring. Det viktigste måltallet er korrigert netto driftsresultat. Det viser om kommunen har økonomisk kontroll dvs. at kommunen kan betjene gjelden og driftsutgiftene samt at det er tilstrekkelig midler til egenfinansiering av investeringer og avsetning til disposisjonsfond. Handlingsregelen om gjeldsnivå er et virkemiddel for å oppnå målet om forsvarlig netto driftsresultat. Et forsvarlig gjeldsnivå handler også om ikke å eksponere seg for mye for økt rentenivå.

Rådmannen mener likevel det er grunnlag for å justere handlingsreglene noe. Den største endringen er forslaget om å prisjustere taket for netto lånegjeld f.o.m. 2019 samt å gjeninnføre ordningen med at enhetene får beholde 90 % av overskuddet dersom målene for virksomheten er oppnådd.

Kommunens gjeld er fortsatt høy i nasjonal sammenheng, men er reelt sett redusert siden 2013. Kommunen står overfor betydelige bygningsmessige utfordringer innenfor spesielt skole og omsorg. For å kunne få realisert utbygging av Kringsjaa skole og nytt sykehjem innen rimelig tid er det nødvendig å justere gjeldstaket noe.

5. Forslag til handlingsregler for overordnet økonomistyring

1. Kommunens korrigerede netto driftsresultat bør være på 1,75 prosent av driftsinntektene.
2. Det sentrale disposisjonsfondet bør gradvis opparbeides til å utgjøre 2 prosent av sum driftsinntekter.
3. Det settes et tak på netto lånegjeld 5,4 milliarder kroner som prisjusteres fra og med 2019.
4. Avkastingen på Energiverksfondet ut over budsjettet nivå (nominell vekst på 5,3 prosent) avsettes som buffer inntil det er opparbeidet en buffer på 10 prosent av fondets størrelse.
5. Akkumulert premieavvik minus avsatte midler på fond for amortisering av premieavviket skal maksimalt være på 243,5 millioner kr.
6. Forventet utbytte fra selskaper avsettes (bortsett fra fast del av utbytte fra Agder Energi AS). Disponeringen avklares i 1. tertialrapport da endelige utbytte er kjent.
7. Reglene for håndtering av overskudd og underskudd i enhetene endres til at enhetene får beholdet 90 % av overskuddet og må dekke inn 100 % av underskuddet. Øvrige forutsetninger for å beholde overskuddet står fast.

Punkt 57/16: Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Bilag

Vedtak FORMAN, 28092016, Sak 105/16, Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Vedtak BYSTYR, 26102016, Sak 150/16, Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Vedtak FORMAN, 28092016, Sak 105/16, Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Vedtak KOMMUN, 13092016, Sak 57/16, Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Dato 1. september 2016
Saksnr.: 201611217-1
Saksbehandler Anne Lise Holand Aabø

Saksgang
Kommunalutvalget
Formannskapet
Bystyret

Møtedato
13.09.2016
28.09.2016
26.10.2016

Forslag til møteprogram for bystyret, formannskapet og kommunalutvalget 2017

Vedlagt forslag til møteprogram for kommunalutvalg, formannskap og bystyre for 2017.

Forslaget er satt opp med møtefri i henhold til skoleruta for 2017.

Forslag til vedtak

[Bystyret vedtar forslag til møteprogram for kommunalutvalg, formannskap og bystyre for 2017.](#)

Tor Sommerseth
Rådmann

Eva Berglund Åsland
Organisasjonsdirektør

Forslag til møteplan

1. halvår 2017 Kommunalutvalg, Formannskap og Bystyre

Januar	Uke 2	Formannskap	Onsdag 11.	Kl. 09.00
	Uke 3	Kommunalutvalg	Tirsdag 17.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 18.	Kl. 09.00
	Uke 4	Formannskap	Onsdag 25.	Kl. 09.00
Februar	Uke 5	Bystyre	Onsdag 1.	Kl. 17.00
	Uke 6	Kommunalutvalg	Tirsdag 7.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 8.	Kl. 09.00
	Uke 7	Formannskap	Onsdag 15.	Kl. 09.00
	Uke 8	Vinterferie		
	Uke 9	Kommunalutvalg	Tirsdag 28.	Kl. 09.00
Mars	Uke 9	Bystyre	Onsdag 1.	Kl. 17.00
	Uke 10	Formannskap	Onsdag 8.	Kl. 09.00
	Uke 11	Kommunalutvalg	Tirsdag 14.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 15.	Kl. 09.00
	Uke 12	Formannskap	Onsdag 22.	Kl. 09.00
	Uke 13	Kommunalutvalg	Tirsdag 28.	Kl. 09.00
		Bystyre	Onsdag 29.	Kl. 17.00
April	Uke 14	Kommunalutvalg	Tirsdag 4.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 5.	Kl. 09.00
	Uke 15/16	Påske		
	Uke 17	Kommunalutvalg	Tirsdag 25.	Kl. 09.00
Mai		Formannskap	Onsdag 26.	Kl. 09.00
	Uke 18	Formannskap	Onsdag 3.	Kl. 09.00
	Uke 19	Kommunalutvalg	Tirsdag 9.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 10.	Kl. 09.00
	Uke 21	Kommunalutvalg	Tirsdag 23.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 24.	Kl. 09.00
		Uke 22	Bystyre	Onsdag 31.
Juni	Uke 23	Kommunalutvalg	Tirsdag 6.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 7.	Kl. 09.00
	Uke 24	Kommunalutvalg	Tirsdag 13.	Kl. 09.00 (generalforsamlinger)
		Formannskap	Onsdag 14.	Kl. 09.00
	Uke 25	Bystyre	Onsdag 21.	Kl. 17.00

2. halvår 2017 Kommunalutvalg, Formannskap og Bystyre

August	Uke 34	Formannskap	Onsdag 23.	Kl. 09.00
	Uke 35	Kommunalutvalg	Tirsdag 29.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 30.	Kl. 09.00
September	Uke 36	Formannskap	Onsdag 6.	Kl. 09.00
	Uke 37	Kommunalutvalg	Tirsdag 12.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 13.	Kl. 09.00
	Uke 38	Bystyre	Onsdag 20.	Kl. 17.00
	Uke 39	Formannskap	Onsdag 27.	Kl. 09.00
Oktober	Uke 40	Høstferie		
	Uke 41	Kommunalutvalg	Tirsdag 10.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 11.	Kl. 09.00
	Uke 42	Formannskap	Onsdag 18.	Kl. 09.00
	Uke 43	Bystyre	Onsdag 25.	Kl. 17.00 Presentasjon av HP
	Uke 44	Gruppebehandling av HP		
November		Kommunalutvalg	Tirsdag 31.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 1.	Kl. 09.00
	Uke 45	Hovedutvalgsbehandling	av HP	
		Kommunalutvalg	Tirsdag 7.	Kl. 09.00 Hovedutvalgsbeh. HP
		Formannskap	Onsdag 8.	Kl. 09.00
	Uke 46	Formannskap	Onsdag 15.	Kl. 09.00
	Uke 47	Kommunalutvalg	Tirsdag 21.	Kl. 09.00 Behandling av HP
	Bystyre	Onsdag 22.	Kl. 17.00	
	Uke 48	Formannskap	Onsdag 29.	Kl. 09.00 Behandling av HP
Desember	Uke 49	Kommunalutvalg	Tirsdag 5.	Kl. 09.00
		Formannskap	Onsdag 6.	Kl. 09.00
	Uke 50	Bystyret	Onsdag 13.	Kl. 09.00 Behandling av HP